

Djursjukvårdens möjligheter och vilja att hantera och vårda svenskt småvilt

En enkätstudie

Klara Jankavs och Jessica Sthyr

Självständigt arbete i djuromvårdnad • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Djursjukskötarprogrammet
Uppsala 2024

Djursjukvårdens möjligheter och vilja att hantera och vårda svenskt småvilt – en enkätstudie

The ability and willingness of Swedish animal health care to handle and treat small game – a survey study

Klara Jankavs och Jessica Sthyr

Handledare: Maria Andersson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Bitr. handledare: Anna Lundberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examinator: Claes Anderson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i djuromvårdnad

Kurskod: EX0994

Program: Djursjukskötprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för kliniska vetenskaper

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2024

Omslagsbild: Ugglor: Fredrik Saarkoppel

Fladdermus: Michael Kvick

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd

Nyckelord: djursjukskötare, djursjukvård, lagstiftning, rehabilitering, småvilt, vilda djur, viltrehabiliterare

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd

Avdelningen för antrozologi och tillämpad etologi

Sammanfattning

Under den verksamhetsförlagda praktiken på veterinärkliniker uppmärksammades författarna på att man som personal i praktiken ofta kommer i kontakt med vilda skadade eller sjuka djur, trots att detta inte är något som ingår i djurhälsopersonalens utbildning. Att vårda och behandla svenskt småvilt i en klinisk miljö är inte helt enkelt och begränsningar såsom kompetens, kostnader och lagstiftning verkar förekomma. Studiens syfte var att samla kunskap kring processen att vårda svenskt småvilt för djurhälsopersonal samt utvärdera vilka möjligheter det finns för djurhälsopersonal att vårda svenskt småvilt inom den svenska lagstiftningen.

Då vetenskaplig litteratur från Sverige kring detta ämne var begränsad togs beslutet att göra en webbaserad enkätstudie utförd i verktyget Netigate. Enkäten riktades till anställda inom djursjukvård och skickades ut till totalt 105 kliniker och djursjukhus runt om i Sverige där den sedan distribuerades vidare till alla anställda. Totalt erhöles 102 slutförda enkätsvar som inkluderades i studien. Enkäten undersökte veterinärklinikernas möjligheter och vilja att hantera och vårda svenskt småvilt och även hur de hanterar djuren som kommer in och i vilken omfattning de vårdas. Av respondenterna hade 80 % någon gång haft kontakt med småvilt. Trots att ingen myndighet rekommenderar att upphittat skadat småvilt ska tas till en veterinärklinik svarade 75 % att det är allmänheten som kommer till kliniken med de skadade djuren.

Lagstiftningen kring vilda djur i Sverige är inte helt enkel att förstå och det verkar vara skillnader i hur man tolkar dessa lagar på kliniker runt om i landet. Nästan hälften av respondenterna (45 %) svarade att de är osäkra kring vad som gäller för vård av vilda djur enligt svensk lag.

I slutet på enkäten fanns det möjlighet för respondenterna att skriva ner egna tankar och funderingar kring ämnet där det framkom en önskan om mer utbildning om de vilda djuren. Kompetens ansågs vara den största begränsningen till varför arbetsplatsen inte tog emot vilda djur (59 %).

Enligt Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd får vem som helst ta hand om ett vilt djur under 48 timmar. Efter det måste de antingen släppas ut i det fria eller tas om hand av en viltrehabiliterare. En veterinärklinik får alltså ta in ett skadat eller sjukt vilt djur för behandling under en kort tid men för att göra detta krävs kompetens och kontakt med viltrehabiliterare som sedan kan ta över vården av djuret. Samarbetet mellan veterinärkliniker och viltrehabiliterare är viktigt för en lyckad viltrehabilitering.

Nyckelord: djursjukskötare, djursjukvård, lagstiftning, rehabilitering, småvilt, vilda djur, viltrehabiliterare.

Abstract

During the work experience for the veterinary nursing programme, the authors of this essay noticed that animal health staff in practice often came into contact with injured or sick wild animals. However, treating wild animals is not included in animal health staff's education. Treating and caring for Swedish small game in a clinical veterinary setting appears complicated and limits such as lack of competence, costs and legislation seem to occur. The purpose of this study was to gather information for animal health staff in Sweden about the process of receiving and caring for Swedish small game. The study also sought to evaluate what possibilities there are to care for these animals, according to Swedish legislation.

As scientific literature about this subject was limited in relation to Swedish conditions, a decision was made to design a web-based survey study using the tool Netigate. The survey's target audience was staff in animal health care and it was sent to a total of 105 clinics and animal hospitals in Sweden. There the survey was distributed to all employees. A total of 102 completed survey responses were included in the study. The survey investigated veterinary clinics' possibilities and will to handle and care for Swedish small game and how the clinics handled and cared for the animals that got admitted. Of the respondents, 80% had at some point been in contact with small game. Even though no state authority recommended that injured small game be brought to a veterinary clinic, 75% of the respondents answered that citizens of the public came in with injured small game. Wildlife legislation in Sweden is difficult to comprehend and how veterinary clinics interpret these laws seem to differ. Almost half of the respondents (45%) answered that they were uncertain about what rules and regulations apply, according to Swedish legislation, when caring for small game. At the end of the survey, there was an opportunity for the respondents to write down their own thoughts. Some of the respondents wished for more education about small game. Lack of competence was considered the largest limitation (59%) as to why the veterinary clinic did not accept small game.

According to the Swedish environmental protection agency regulations and general advice anyone is allowed to take care of a wild animal for 48 hours. After 48 hours, the animal must be released back into nature or be brought to the care of a wildlife rehabilitator. A veterinary clinic can therefore admit an injured or sick wild animal for treatment for a short period of time. However, this requires competence and contact with a wildlife rehabilitator, who may care for the animal after the 48-hour limit. The collaboration between veterinary clinics and wildlife rehabilitators is important for successful wildlife rehabilitation.

Keywords: animal health care, legislation, rehabilitation, small game, veterinary nurse, wild animals, wildlife rehabilitator.

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	7
Figurförteckning	8
Förkortningar	9
1. Inledning	10
2. Syfte och frågeställningar	12
3. Bakgrund	13
3.1 Djurskyddslagen	14
3.2 Jaktlagen.....	15
3.3 Rödlistan 2020	16
3.4 Viltrehabiliterare	17
3.5 Litteratur	18
4. Material och metod	22
4.1 Litteraturstudie	22
4.2 Enkätstudie	22
5. Resultat	24
6. Diskussion	36
6.1 Resultatdiskussion	36
6.2 Metoddiskussion	42
6.2.1 Enkätundersökning.....	42
6.2.2 Litteratur	43
Konklusion	44
Referenser	46
Tack	49
Bilaga 1	50

Tabellförteckning

Tabell 1: Arter som ingår i statens vilt (SFS 1987:905).....	14
--	----

Figurförteckning

Figur 1: Respondenternas svar på frågan om vilken yrkestitel de har.	24
Figur 2: Respondenternas geografiska spridning i Sveriges 21 län.	25
Figur 3: Respondenternas svar på hur många anställda de har på sin arbetsplats.	26
Figur 4: Respondenternas svar på frågan om i vilket område deras arbetsplats befinner sig.	27
Figur 5: Respondenternas svar på frågan om arbetsplatsen har en tilldelad budget.	27
Figur 6: Respondenternas svar på frågan om vem som kommer in med vilda djur till deras arbetsplats.	28
Figur 7: Respondenternas svar på frågan om vilka slags vilda djur som kommer in till deras arbetsplats.	29
Figur 8: Respondenternas svar på frågan av vilken anledning de vilda djuren kommer in till deras arbetsplats.	30
Figur 9: Respondenternas svar på vilka begränsningar de tror kan finnas på deras arbetsplats att vårda vilda djur.	31
Figur 10: Respondenternas svar på olika påståenden om veterinärvård av vilda djur.	32
Figur 11: Respondenternas svar på vilken behandling som ges till vilda djur.	33
Figur 12: Respondenternas svar på om deras arbetsplats är villig att vårda djuren innan förflyttning till viltrehabiliterare.	33
Figur 13: Respondenternas svar på olika påståenden om veterinärvård av vilda djur.	34
Figur 14: Respondenternas svar på om de har kontakt med viltrehabiliterare.	35

Förkortningar

AWA	Animal welfare act
FN	Förenta nationerna
KFV	Katastrofhjälp – fåglar och vilt
RCVS	Royal college of veterinary surgeons
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
SVA	Sveriges veterinärmedicinska anstalt
VH	Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
WAPS	World animal protection Sverige

1. Inledning

Under den tre år långa universitetsutbildningen till legitimerad djursjukskötare får man en fördjupad förståelse kring djuromvårdnad och djursjukvård inom djurslagen hund, katt, och häst. I praktiken kommer personal som arbetar på veterinärkliniker någon gång i kontakt med skadat småvilt och troligen saknas formell kompetens för att ta hand om dessa. I utbildningen ingår en formell kompetens för djurslagen häst, hund och katt enligt Jordbruksverket (2021). Våra svenska vilda djur finns inte nämnda bland de djurslag som måste finnas med i utbildningen och ges därför inte plats i utbildningen¹. På SLU erbjuds en fristående kurs vid namn Faunistik – artkunskap, ekologi och förvaltning som startades på grund av att examinerade studenter från VH-fakultetens utbildningar senare i sin karriär ofta kommer i kontakt med småvilt på olika sätt och saknar kunskap kring dem. Kursen ger grundläggande kunskap om Sveriges däggdjur och dess biologi och förvaltning (SLU) vilket kan vara fördelaktigt för djurhjälsopersonal. Dock ingår ingen omvårdnad i kursen. Grundläggande formell kompetens kring några av de svenska vilda djur man i sitt yrke som djurhjälsopersonal troligen kommer i kontakt med hade varit gynnsamt att inkludera i utbildningen men även hur man får vårda småvilt på djurkliniken enligt svensk lagstiftning.

Enkätstudien “To what extent are veterinary practices prepared to treat wildlife patients? A cross-sectional study of perceptions of responsibility and capability of treating wildlife in UK veterinary practices” undersökte veterinärers och djursjukskötares åsikter om att vårda vilda djur där resultaten visade på bristande kunskap, faciliteter, kostnader och tid som betydande restriktioner (Barnes 2016). Denna studie kom att bli inspiration till detta kandidatarbete då liknande studier gjorda i Sverige inte kunde hittas. Arbetet skrivs för en kandidatexamen i djuromvårdnad och studerar de svenska veterinärklinikernas möjligheter och vilja att hantera och vårda småvilt. Det undersöks även vilken vård som erbjuds av djurkliniker i Sverige, vilka djur som behandlas och viltrehabiliterares betydande roll i vården av vilda djur. Röddlistan listar de djur som är hotade i Sverige (SLU Artdatabanken 2020) och studien utforskar om det finns ett intresse att vårda de djur som riskerar utrotning. Att vårda vilda djur verkar inte helt enkelt och innebär flera utmaningar såsom brist på kompetens, kostnader och begränsningar utifrån

¹ Katrin Lindroth, programstudierektor djursjukskötprogrammet, Sveriges lantbruksuniversitet. 2024-03-10

lagstiftning. Dagens djursjukvård kan erbjuda avancerad vård och kan tillsammans med viltrehabiliterare rädda skadade vilda djur bara det finns rätt förutsättningar för att kunna utföra vården. I arbetet förekommer begreppet småvilt där författarna syftar till de vilda däggdjur och fågelarter av mindre storlek som kan tänkas komma in till en veterinärklinik t.ex. hare, ekorre, fågel och igelkott.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna enkätstudie var att öka kunskapen angående att vårda svenskt småvilt för personal som arbetar inom djurhälsovården. Studien undersöker svenska veterinärklinikers möjligheter och vilja att hantera och vårda vilda djur men även hur de hanterar de djuren som kommer in och i vilken omfattning man erbjuder dem vård.

- Vilka möjligheter finns för personal att vårda svenskt småvilt inom den svenska lagstiftningen?
- Vilka typer av vilda djur kommer in till veterinärkliniker i Sverige?
- Vilka är de vanligaste anledningarna till att få in vilda djur?
- Finns det en önskan att göra mer för de vilda djuren?
- Vilka rutiner använder man sig av när vilda skadade djur kommer in till veterinärkliniken?

3. Bakgrund

Vad gör man när man hittar ett skadat eller sjukt vilt djur? Vem lämnar man det till? Vem är ansvarig? Vid sökningar på internet finns inga enkla svar att hitta, då problem och frågor som rör vilda djur inte har en myndighet eller aktör som är ensamt ansvarig. Ansvaret kan ligga hos kommunen, polisen, länsstyrelsen, markägaren eller dig som privatperson enligt Länsstyrelsen. Svaret beror också på hur allvarlig skadan är och vilken art det gäller. Vid en internetsökning på "Skadat vilt djur" så hittar man olika råd för vad man ska göra när man hittar ett vilt skadat djur. Som djurhälsopersonal som arbetar på veterinärklinik är det inte helt ovanligt att man kommer i kontakt med vilda djur eller blir kontaktad av allmänheten som har frågor om skadat småvilt.

Naturskyddsföreningen (2021) rekommenderar privatpersoner att ringa viltrehabiliterare som finns i ditt närområde eller kontakta organisationen katastrofhjälp – fåglar och vilt. Hittar du ett skadat eller dött rovdjur, rovfågel eller sällsynt fågel ska du ringa polisen (Polisen 2024). Länsstyrelsen rekommenderar att kontakta dem för att få reda på om det finns någon förening eller privatperson med tillstånd att rehabilitera skadat vilt (Länsstyrelsen). Även Naturvårdsverket rekommenderar att kontakta ens länsstyrelse för att ta reda på vilka som har tillstånd att vårda och rehabilitera skadat vilt (Naturvårdsverket 2023). På Polisens hemsida rekommenderar även de att kontakta länsstyrelsen i det län du bor i, då de vet vem i länet som har tillstånd att ta hand om det skadade djuret (Polisen 2024).

Hittar du ett skadat djur som tillhör statens vilt ska du alltid kontakta polisen på 114 14. I statens vilt ingår ett antal däggdjur och fåglar med särskilt högt naturvärde (Polisen 2024). "För att skydda utrotningshotade, sällsynta eller särskilt värdefulla djurarter och tillförsäkra vetenskapen och undervisningen djur av sådana arter får regeringen föreskriva att vilt som omhändertas, påträffas dött eller dödas ska tillfalla staten" enligt 25 § i jaktlagen (SFS 1987:259).

Tabell 1: Arter som ingår i statens vilt (SFS 1987:905).

björn	varg	järv	lo
myskoxe	fjällräv	utter	valar
fiskgjuse	bivråk	tornuggla	hökuggla
berguv	fjälluggla	lappuggla	slaguggla
rördrom	lunnefågel	salskrake	svarthalsad dopping
skärfläcka	gråspett	vitryggig hackspett	mellanspett
kungsfiskare	blåkråka	härfågel	sommargylling
fjällgås	skröntärna	svarttärna	storkar
örnar	glador	falkar	kärrhökar

Om djur av dessa arter omhändertas, påträffas döda eller dödas när de är fredade ska det anmälas till Polismyndigheten (Polisen 2024). Om du hittar ett större dött djur i tätort eller på kommunal mark så ska du enligt Länsstyrelsen ta kontakt med din kommun. Om djuret dött på din tomt är du som fastighetsägare ansvarig för det och också att flytta på det. Ett mindre djur kan förpackas i påse och läggas bland hushållssopor men gäller ärendet ett större djur så bör du kontakta din kommun för att se vad som gäller där du bor (Länsstyrelsen). Som markägare har du också ansvar över det döda djuret om den ligger på din mark, men skillnaden är att i skog och mark så tar naturen hand om det själv och du behöver oftast inte göra något (Länsstyrelsen). Observera att om djuret ingår i statens vilt så ska du alltid ringa polisen (Polisen 2024).

Om du ser flera sjuka eller döda vilda djur i skogen så bör du kontakta Sveriges Veterinärmedicinska anstalt (SVA) som har ansvar att övervaka sjukdomsläget bland Sveriges vilt (Länsstyrelsen). Om du hittar ett djur som är mycket skadat bör det avlivas av djurskyddsskäl enligt Naturvårdsverket. Djuret får avlivas även om det är fredat eller om avlivningen sker på någon annans mark (Länsstyrelsen). Det avlivade djuret tillfaller den som har jakträtten (Naturvårdsverket 2023). Vem detta är tar du reda på genom att kontakta markägaren (Länsstyrelsen). Ett vilt djur räknas aldrig som hittegodts då det saknar ägare (Polisen 2024).

3.1 Djurskyddslagen

I den svenska djurskyddslagen står det i 1 kap. 1 § ”Denna lag syftar till att säkerställa ett gott djurskydd och främja en god djurvälstånd och respekt för djur”. I 2 kap. 1§ ”Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom”

(SFS 2019:66). Men den svenska djurskyddslagen innefattar inga vilda djur förutom viltlevande försöksdjur enligt 2 § (SFS:2018:92). I länder som Norge, Finland och Storbritannien innefattas de vilda djuren i djurskyddslagen. ”Loven om dyrevelferd” i Norge har en paragraf nämnd Hjelpeplikt 4 § där det beskrivs att var och en som påträffar skadat, sjukt eller hjälplöst vilt ska så långt som möjligt hjälpa djuret. (LOV-2021-06-18-134). I Finland finns liknande bestämmelser i lagen om djurvelfärd 7 §: ”Vilda djur som är sjuka, skadade eller annars i hjälplöst tillstånd skall hjälpas, om det är möjligt. Är djuret dock i sådant tillstånd att det är uppenbart grymt mot det att hålla det vid liv, skall djuret avlivas eller avlivningen ombesörjas.” § 29 ”Ett vilt djur som är skadat eller annars i hjälplöst tillstånd får kortvarigt tas om hand så att det kan ges första hjälpen eller överlämnas för vård. Efter första hjälpen ska djuret försättas i frihet när dess tillstånd tillåter det eller överlämnas för vård till en vårdplats som avses i 61 § . Om djuret inte kan försättas i frihet och vården av det inte kan ordnas, ska djuret avlivas.” (693/2023)

Miljöpartiet kom 2022 med en motion till riksdagen där förslaget var att införliva vilda djur i samma djurskyddslag som de djur som hålls av människan. Motionen fick dock avslag då regeringen menar att det redan pågår ett omfattande internationellt arbete kring detta (Miljö- och jordbruksutskottet 2022). Vad regeringen syftar på med internationellt arbete framgår inte men flera organisationer arbetar för att bland annat driva igenom en deklaration om djurvelfärd inom FN (WAPS 2020)

3.2 Jaktlagen

Om en veterinärklinik väljer att vårda ett vilt skadat djur så omfattas de bland annat av jaktlagen. Enligt jaktlagstiftningen är det förbjudet att hålla vilt i fångenskap utan tillstånd (Länsstyrelsen). Vidare beskrivs i jaktlagen 2 § ”med vilt avses i lagen vilda däggdjur och fåglar” (SFS 1987:259). Jaktförordningen 41 a § säger att ”vilt får hållas i vilthägn eller liknande anläggning endast efter tillstånd från länsstyrelsen” (SFS: 1987:905). Ett vilthägn avses enligt Naturvårdsverket som ”Ett markområde som med hjälp av stängsel eller på annat sätt avgränsats i syfte att innestänga vilt under mer än 48 timmar” (NFS 2002:20).

Enligt Naturvårdsverkets mening krävs då inte tillstånd av länsstyrelsen för tillfällig förvaring av vilt upp till 48 timmar. Vidare under författningssamlingens allmänna råd förklaras att en tillfällig förvaring kan till exempel komma i fråga för vilt som omhändertagits för vård och rehabilitering, i väntan på kontakt med en anläggning som har tillstånd för sådan vård och rehabilitering (NFS 2002:20). Bakgrunden till de 48 timmarna i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd är att man ska ha möjlighet att frakta ett skadat djur till rehabiliterare eller ta in ett djur för

uppvärmning eller uppvätskning enligt Risberg². Vid mer avancerad vård så skulle ett tillstånd från Länsstyrelsen behövas enligt Risberg. En veterinärklinik får vårda och hålla ett vilt djur i fångenskap i maximalt 48 timmar (Naturvårdsverket 2023). Exakt vad man får göra regleras inte exakt i lagstiftningen utan bedöms från fall till fall.³ Den som behandlar alla slags djur ska också ha en formell och reell kompetens för att få utföra behandlingen (Jordbruksverket 2021).

3.3 Rödlistan 2020

Rödlistan är en lista över arter och deras hotstatus i Sverige. Rödlistningen handlar om att bedöma arters risk att dö ut. Bedömning görs av Artdatabanken (2020) tillsammans med experter i landet där arter sorteras upp i olika kategorier beroende på olika riskfaktorer. Rödlistan är ett hjälpmedel för att identifiera arter och utifrån deras ekologi kunna se vilka naturvårdssatsningar som bör göras för att deras tillstånd ska bli bättre. Rödlistan har ingen juridisk status och det ingår inga värderingar hur man är att bevara eller göra insatser för arten, utan syftar endast till att mäta utdöenderisken (Artdatabanken 2020). De två faktorer som påverkar flest arter i Rödlistan enligt Artdatabanken (2020) är avverkning och igenväxning. Andra påverkansfaktorer är Jordbrukets användning av kemiska bekämpningsmedel, bottentrålning, exploatering för bebyggelse, minskade värdartspopulationer, vattenreglering, invasiva arter och ett förändrat klimat (Artdatabanken 2020).

Arter som uppfyller kriterierna för nationellt utdöd, akut hotad, starkt hotad, sårbar, nära hotad eller kunskapsbrist benämns rödlistade. Akut hotad, starkt hotad och sårbar räknas som hotade arter (Artdatabanken 2020). Nedan följer några av de däggdjur och fåglar som ingår i den hotade kategorin och som kan vara värda att nämna i rehabiliteringssyfte. Starkt hotade arter; fjällräv, bechsteins fladdermus, nymffladdermus och större musöra. Akut hotade arter; grålångöra. Sårbara arter; järv, lo, mindre brunfladdermus och sydpipistrell. Nära hotade arter; igelkott och skogshare. Till den hotade kategorin tillhör 58 av våra svenska fåglar bland annat; bergand, berguv, fjälluggla, grönfink, kungsfiskare, tornseglare, trutar, vitryggig hackspett och lappuggla (Artdatabanken 2020).

² Per Risberg, handläggare vid viltförvaltningsenheten, Naturvårdsverket. 2024-02-28

³ Katja Lundqvist, universitetsadjunkt vid Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd. Sveriges Lantbruksuniversitet. 2024-04-03

3.4 Viltrehabiliterare

För att få hålla och rehabilitera skadat vilt krävs tillstånd från Länsstyrelsen enligt 41 a § jaktförordningen (1987:905). I Sverige finns det ett antal privatpersoner och föreningar som har tillstånd att rehabilitera skadat vilt. Tillstånden gäller oftast viltarter som igelkott, hare, ekorre och fåglar (Naturvårdsverket 2023). Naturvårdsverket ger länsstyrelserna möjlighet att besluta om hållande i rehabiliteringsärenden, eftersom de arter som är aktuella för behandling oftast inte finns med bland de som Länsstyrelsen får besluta om⁴. En riktlinje för vård av fåglar är att djuren ska vara färdigbehandlade och släppas ut i frihet efter maximalt 3 månader enligt Naturvårdsverkets (2019). Om förvaringen måste förlängas krävs dispens från artskyddsförordningen (Naturvårdsverket 2019).

När ett vilt djur hålls i fångenskap gäller djurskyddslagstiftningen. I 2 kap. 3 § säger djurskyddslagen att ”Den som håller djur eller på annat sätt tar hand om djur ska ha tillräcklig kompetens för att tillgodose djurets behov” (2018:1192). Länsstyrelsen gör en bedömning om man har tillräckliga kunskaper för att bedriva viltrehabilitering (KFV 2023). Det hålls även särskilda utbildningar från olika föreningar för att bli viltrehabiliterare (KFV 2023 & SVR 2024).

För att få en samlad bild över hur viltrehabiliterare vårdar djur och hur deras samarbete med veterinärkliniker ser ut så skickades fyra allmänna frågor ut till 24 viltrehabiliterare. Baserat på svar från fem viltrehabiliterare så kom följande fram: Det ska alltid finnas en ansvarig veterinär kopplad till rehabiliteraren och ett tillstånd av länsstyrelsen. När det krävs mer avancerad vård så skapar rehabiliterare ofta sina egna kontakter med en veterinär som hjälper till ideellt. Mer avancerad vård i detta fall är till exempel röntgen, ögonlysning och medicin. Viltrehabiliterare kan ha olika avtal med kliniker där vissa kan erbjuda mer avancerad vård och bedömningar medan vissa endast tar emot avlivningar. Utbildade viltrehabiliterare kan beroende på bakgrund få ge injektioner men en samlad bild verkar vara att veterinären förskriver medicin i oral giva. Exempel på medicin kan vara smärtlindring, vätsketerapi eller antiinflammatorisk medicin. Begränsningar i arbetet är höga kostnader då arbetet till största del utförs ideellt. Vårdar du ett djur som ingår i statens vilt så kan du som viltrehabiliterare få ersättning för kostnader av myndigheter. Risberg säger att för levande djur är det vanligtvis Polismyndigheten som lämnar ersättning ur Viltvårdsfonden⁵.

⁴ Per Risberg, handläggare vid viltförvaltningsenheten, Naturvårdsverket. 2024-02-28

⁵ Per Risberg, handläggare vid viltförvaltningsenheten, Naturvårdsverket. 2024-02-28

3.5 Litteratur

I artikeln *Perceptions of responsibility and capability for treating wildlife casualties in UK veterinary practice* skriver Barnes och Farnworth (2017) att ansvaret och förvaltningen av vilda patienter kan vara problematisk. I England är ingen enskild myndighet eller organisation ansvarig för de vilda djurens hälsa. De måste också precis som i Sverige ta i beaktning de olika lagar som reglerar vilda djur (Barnes & Farnworth 2017). I Storbritannien finns cirka 80 viltrehabiliteringscenter som årligen tar emot mellan 30 och 40 000 vilda djur (Mullineaux 2014). Artikeln baseras på en enkätstudie tidigare utförd av Barnes (2016) där författarna vill utvärdera ärendemängden av vilda djur på kliniker, deras vilja och förmåga att möta denna ärendemängd och vilka begränsningar kliniker har för att kunna ta emot vilda djur. Enkäten riktade sig till veterinärkirurger och djursjukskötare och skickades till 1706 kliniker.

Enkäten utförd av Barnes (2016) visade att de flesta fall som togs emot av kliniker gällde trädgårdsfåglar och igelkottar, där de vanligaste orsakerna till att de kom till kliniken var på grund av skador från rovdjur och kollisionsolyckor. Majoriteten av respondenterna svarade att de var ofta eller ibland villiga att utföra behandling utöver första hjälpen/stabiliserande behandling innan de skickades vidare till en viltrehabiliterare (Barnes 2016). Av de restriktioner som beskrevs av respondenterna var de två största kompetens och lokaler/utrustning. Ett Kruskal-Wallis/Jonckheere test gjordes och visade en signifikant relation mellan antal vilda djur som behandlats och lokaler för att hålla vilda djur. Kostnad och tid tas också upp som restriktioner för att behandla vilda djur (Barnes 2016). I Storbritannien kan vissa kostnader ersättas av RSPCA (the Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals) men detta gäller bara akutbehandling av djur över ett kilo vilket gör att majoriteten av fallen blir exkluderade och måste bekostas av kliniken (Barnes & Farnworth 2017). Av respondenterna höll 71 % med om att alla veterinärkliniker bör ha en roll i de vilda djurens välfärd (Barnes 2016). Barnes och Farnworth (2017) sammanfattar artikeln med att ett ökat ekonomiskt stöd och en spridning av information om viltrehabilitering och dess utkomst vore önskvärt för ett bättre vårdande av småvilt.

Cooper och Cooper (2006) beskriver de etiska dilemman som uppstår när man ska behandla och omhänderta ett vilt djur genom följande citat:

“Is wildlife rehabilitation perhaps less about animal welfare and more about making people feel good?” (Dr Pat Morris, *The Biologist* 1997)

Frågor att ställa sig innan man behandlar ett vilt djur kan till exempel vara: Vet jag tillräckligt mycket om djurartens biologi för att kunna tillgodose dess behov? Har jag de lokaler som behövs för att kunna hålla djuret och vårda det? Kommer djuret

kunna återvända till det vilda efteråt? Ofta är dessa frågor svåra att svara på och ibland är det bästa alternativet att välja avlivning (Cooper & Cooper 2006). Hur utvärderar man en lyckad viltrehabilitering? För många definieras en lyckad rehabiliteringsprocess som hur många fall som rehabiliteras medan vissa bedömer det som att man har undvikit onödigt lidande vilket i många fall kan innebära avlivning (Mullineaux 2014).

Trots att en rehabilitering av ett vilt djur gått bra är det svårt att göra en uppföljning när djuret släppts ut till det vilda (Cooper & Cooper 2006). Triagering är ett begrepp som används inom djursjukvård för att bedöma och prioritera de patienter som kommer in till veterinärkliniker utifrån de symptom och medicinska parametrar som djuren uppvisar. För ett vilt djur utförs detta på samma sätt som på våra husdjur men när vård utförs bör det långsiktiga målet vara att djuret ska kunna återgå till sin naturliga miljö och detta bör reflekteras över kontinuerligt under vårdprocessen enligt Cooper & Cooper (2006). En viss kunskap kring artens biologi, ekologi och arts specifika problem är till stor hjälp men litteratur och god kontakt med viltrehabiliterare är nödvändig för processen att vårda ett vilt djur (Mullineaux 2014). Mullineaux (2014) anser att det är viktigt med en veterinärundersökning innan djuret släpps ut i det fria igen för att öka djurets chanser till överlevnad.

I artikeln beskriver Mullineaux (2014) att ett berättigande till att vårda vilda djur är att det är ett försök att väga upp för den negativa påverkan människan har på de vilda djurens miljö. Oljeutsläpp nämns som en av de största katastroferna orsakade av människan som påverkar fåglar och vattenlevande däggdjur. Av de europeiska igelkottarna (*Erinaceus europaeus*) som kommer till viltrehabiliterare i Nederländerna och Storbritannien har 40 % skador orsakade av bilkollisioner, husdjur och förgiftningar (Mullineaux 2014). Ett vanligt trauma bland fåglar är kollisionsolyckor där fåglarna flyger in i bilar eller fönsterrutor vilket resulterar i mjukdels- och skelettskador, skador på extremiteter, huvudskador och interna skador (Mullineaux 2014) Det är även vanligt med skador orsakade av våra husdjur såsom katter. Det estimeras att cirka 90 miljoner bytesdjur dödas av katter under vår- och sommarhalvåret i Storbritannien (Mullineaux 2014).

Lagstiftning kring vilda djur varierar stort runt om i världen. I Nordamerika, Nya Zeeland och Australien finns det en viss struktur kring hantering av vilda djur men den varierar mellan områden i länderna beroende på vilken utbildning som ges (Mullineaux 2014). I vissa länder krävs en licens för att få hålla ett vilt djur i fångenskap. En sådan licens krävs inte i Storbritannien (Mullineaux 2014). Endast vissa arter av däggdjur såsom amerikansk mink, grå ekorre, sumpbäver och bisamråtta kräver en licens i Storbritannien (Mullineaux 2016). Peer-reviewed litteratur om veterinärvård och vilda djur är begränsad anser Mullineaux (2014).

Den litteratur som finns kan bero på olika värderingar i olika länder. I länder med ett unikt djurliv som Nya Zeeland och Australien finns det mycket litteratur att ta del av. Vidare skriver Mullineaux (2014) att djursjukskötare ofta har en stor roll i vården av vilda djur och att information kring ämnet specifikt riktat till djursjukskötare vore ett bra tillägg till den litteratur som redan finns för veterinärer.

I Storbritannien går de vilda djurens välfärd under Wildlife And Countryside Act 1981 (WCA) när de är i det vilda (Mullineaux 2016). Är de däremot tillfångatagna skyddas de av Animal Welfare Act 2006 (AWA). Vilda djur finns även med i Veterinary Surgeons Act 1966 (Mullineaux 2016)). Lagstiftningen kring vilda djur i Storbritannien tillåter att djuret tas från det vilda för att vårdas om det är skadat eller sjukt, tills dess att det är friskt nog att släppas ut i det fria (Mullineaux 2016). Att vilda djur är med i Veterinary Surgeon Act 1966 innebär att veterinärkirurger måste kunna erbjuda akutvård till alla vilda djur enligt RCVS code of professional conduct for veterinary surgeons (RCVS 2016a). Ett samarbete mellan British Veterinary Association (BVA) och the Royal Society for the Protection of Cruelty to Animals (RSPCA) finns för att kunna hjälpa till med finansiering av vård av vilda djur (Mullineaux 2016). Akutvård eller avlivning av småvilt och fåglar som tas till kliniker blir då utan kostnad för kliniken eller upphittaren. Om en veterinärkirurg skulle vägra vårda ett vilt djur skulle detta alltså kunna vara ett brott mot deras skyldigheter under RCVS code of professional conduct for veterinary surgeons 2016a, trots att detta samarbete inte är bindande enligt lag (Mullineaux 2016). Mullineaux (2016) anser att varje klinik bör ha en policy för alla vilda djurarter som skulle kunna komma in till kliniken där triage, första hjälpen, allmän vård och avlivning bör ingå. En god relation till sin lokala viltrehabiliterare är av stor vikt då de flesta veterinärkliniker inte är gjorda för att klara av mer än en kortsiktig vård av vilda djur (Mullineaux 2016).

För att göra en kort sammanfattning av vår bakgrund så finns det flera faktorer som påverkar vad man bör göra med ett skadat vilt djur. Vilken plats du hittar djuret på, vilken art det är och hur allvarlig skadan är på djuret påverkar hur du ska gå tillväga (Länsstyrelsen). Den svenska djurskyddslagen innefattar inte vilda djur förutom när de är i fångenskap som till exempel under behandling hos viltrehabiliterare (§ 2 SFS:2018:92) men i länder som Norge, Finland och Storbritannien är de inkluderade i deras lagar om djurvälfärd och det finns då en plikt för varje enskild person att så långt som möjligt hjälpa det vilda skadade djuret. En veterinärklinik får vårda djur i 48 timmar enligt Naturvårdsverkets författningssamling (NFS 2002:20) och djuret ska därefter släppas ut i det fria, avlivas eller lämnas till godkänd viltrehabiliterare (Naturvårdsverket 2023). Rödlistan anger svenska arters utdöenderisk och de två faktorer som påverkar flest arter är till följd av mänsklig påverkan (Artdatabanken 2020). Från litteratursökningar har underlag från Storbritannien påträffats där vissa likheter med hur det ser ut gällande småvilt och

mottagande av dessa på veterinärkliniker i Sverige kunde ses. En skillnad är att i Storbritannien finns det ett visst ekonomiskt stöd som kan ges till veterinärkliniker som tar emot småvilt, något liknande finns inte i Sverige (Mullineaux 2016).

4. Material och metod

4.1 Litteraturstudie

En litteratursökning till arbetet gjordes via databaserna Primo och Pub Med. Sökningen bestod av olika kombinationer av orden och fraserna: viltrehabilitering, hantering av vilt, vilt, småvilt, rehabilitering, sjukdomar, skador, veterinär, veterinärmedicin. Dessa sökningar gav få relevanta resultat. En sökning gjordes då på engelska med kombinationer av orden: animal nurs* AND wildlife, “wildlife rehab”, veterinary medicine AND wildlife vilket gav fler resultat. Träffarna var bland annat enkätstudier gjorda i England vilket gav ett underlag till att göra en egen enkätstudie.

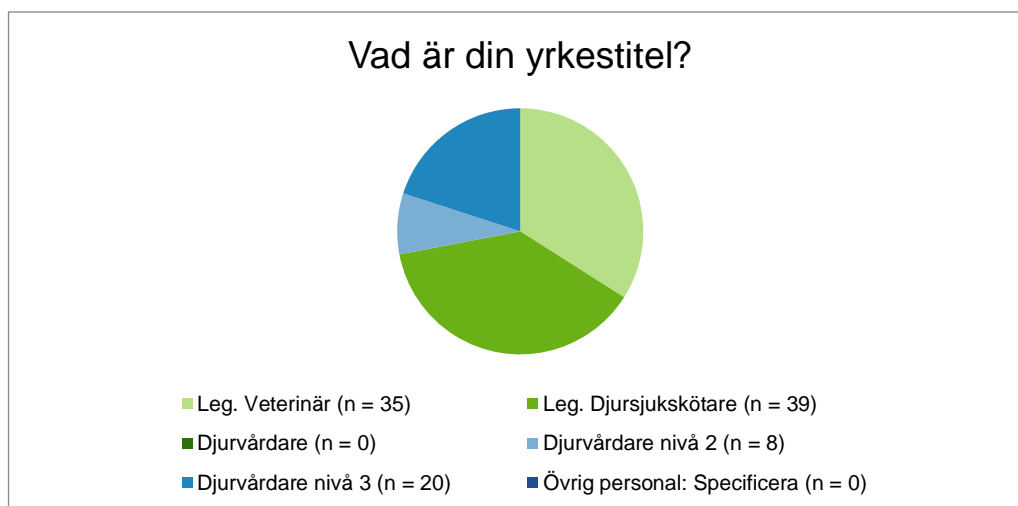
4.2 Enkätstudie

En webbaserad enkät baserad på en liknande studie utförd av Barnes (2016) skapades genom verktyget Netigate och innehöll 13 frågor med envals-, flervals- och fritextsvar. Den första delen av enkäten innehöll frågor om verksamheten. Vidare följde frågor om inkommande patienter, begränsningar och behandlingar. Slutligen olika påståenden där man fick en bild av deltagarnas åsikter kring småvilt. Med småvilt syftar författarna på de vilda däggdjur och fågelarter av mindre storlek som kan tänkas komma in till en veterinärklinik t.ex. hare, ekorre, fågel och igelkott. Enkäten riktades till anställda inom djursjukvård. Logik lades till så respondenterna inte behövde svara på frågor gällande vilda djur om de inte har erfarenhet av att få in dem till arbetsplatsen. Enkäten skickades ut till totalt 105 kliniker i Sverige där den sedan distribuerades vidare till anställda. Förfrågan om deltagande skickades genom e-post med inbjudan till enkäten på Netigate. Urvalet var 5 veterinärmedicinska verksamheter per Sveriges 21 län. Om möjligt, var urvalet inom de 5 verksamheterna 2 kända koncerner, 2 mindre slumpmässigt valda kliniker och 1 distriktsveterinär. Data samlades in under 3 veckor mellan veckorna 7 och 10. Ett påminnelsemail om att utföra enkäten skickades ut vid 2 tillfällen. Av de 105 kliniker enkäten skickades till mottogs mailet endast av 101 vilket kan bero på att en felaktig mailadress använts eller att mailet blev blockerat. Av de 101

kliniker där mailet mottogs och distribuerades var 102 enkäter slutförda och 27 ej slutförda och därmed också exkluderade ur studien. Enkäten redovisas i sin helhet i bilaga 1.

5. Resultat

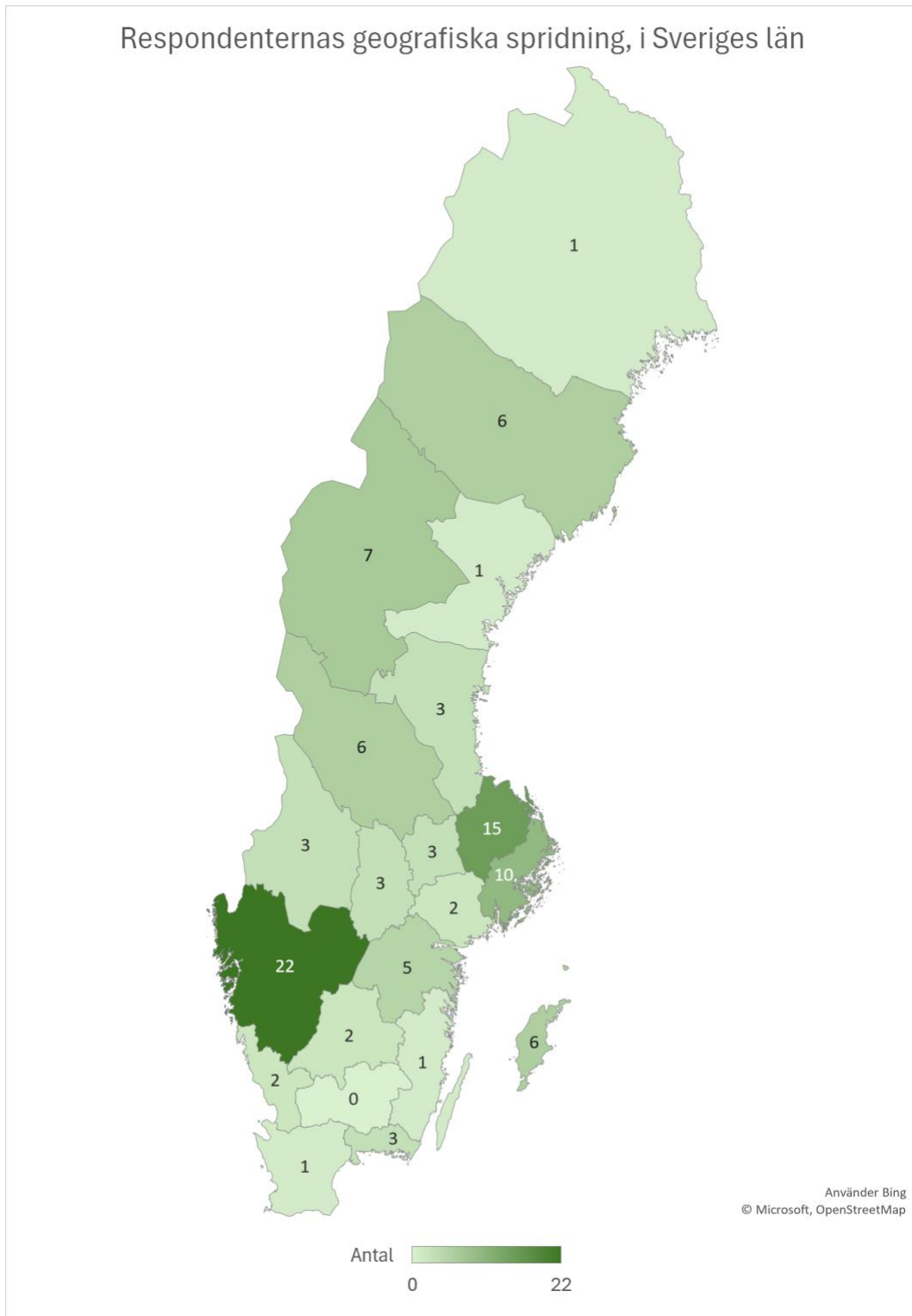
Totalt erhöles 129 enkätsvar. Av 129 var 102 enkätsvar slutförda och inkluderades i studien. Enkäten inleddes sedan med frågan ”Vad är din yrkestitel?” där majoriteten (38 %) uppgav att de var djursjukskötare, följ av veterinärer (34 %) (Fig. 1).

Figur 1: Respondenternas svar på frågan om vilken yrkestitel de har.

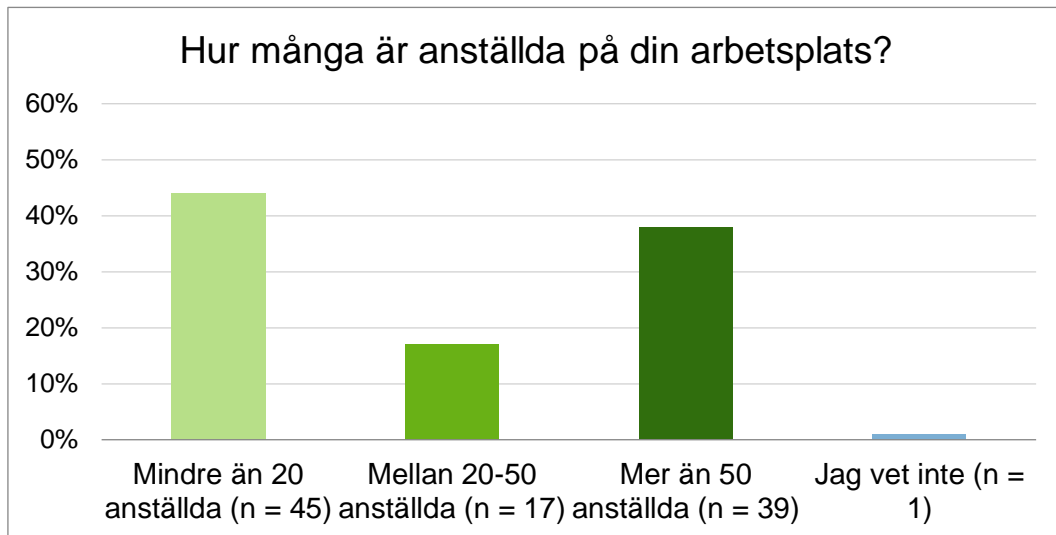
Nedan följer en karta över de 102 respondenterna som slutfört enkäten och dess geografiska spridning i Sveriges 21 län (Fig. 2). Flest svar var från Västra Götaland följt av Upplands län. I Kronobergs län var det noll respondenter.

Respondenternas geografiska spridning, i Sveriges län

Figur 2: Respondenternas geografiska spridning i Sveriges 21 län.

På frågan ”Hur många är anställda på din arbetsplats?” svarade 44 % att de arbetade på en klinik med mindre än 20 anställda, 38 % att de var mer än 50 anställda, 17 % svarade att de var mellan 20-50 anställda och 1 % svarade att de inte visste (Fig. 3).

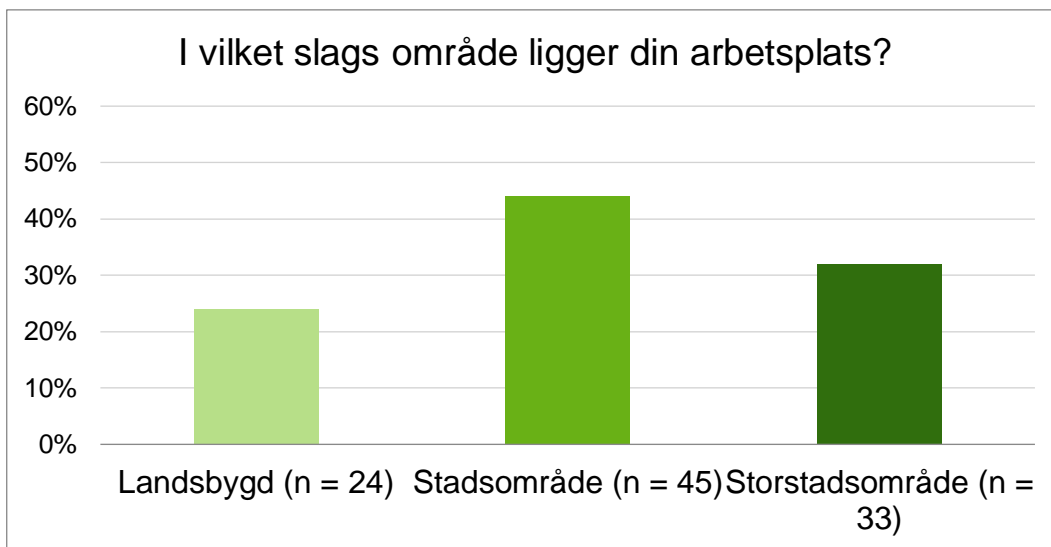
Figur 3: Respondenternas svar på hur många anställda de har på sin arbetsplats.

Därefter följde frågan ”I vilket område ligger din arbetsplats?” (Fig. 4). Till frågan fanns även en kort förklaring av begreppen för att förenkla för respondenterna.

Landsbygd: Landsbygdskommuner nära en större stad eller tät kommuner som är avlägset belägna. Majoritet av befolkningen har mer än 45 minuters resväg med bil till en ort med minst 50 000 invånare.

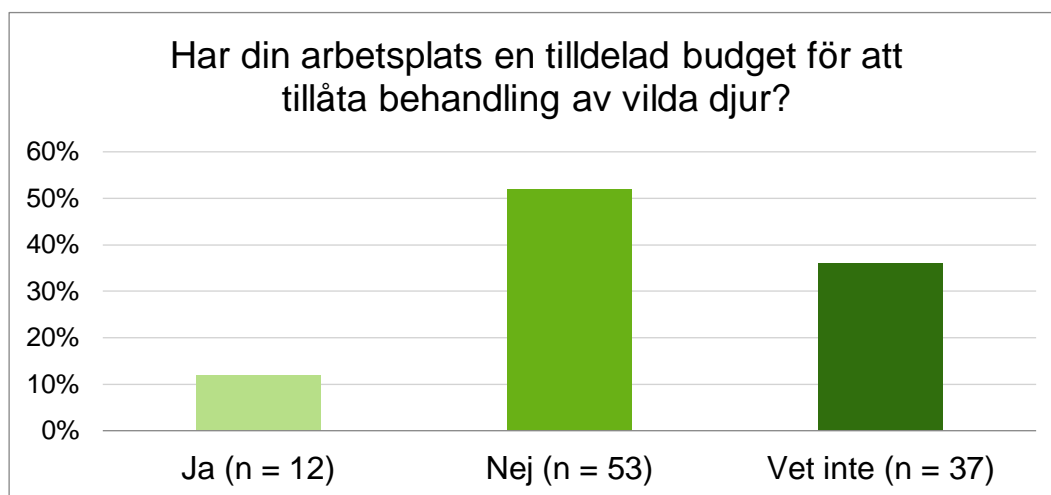
Stadsområde: Tät kommuner nära en större stad. Majoritet av befolkningen har mindre än 45 minuters resväg till en ort med minst 50 000 invånare.

Storstadsområde: Kommuner som har en samlad folkmängd på minst 500 000 invånare.

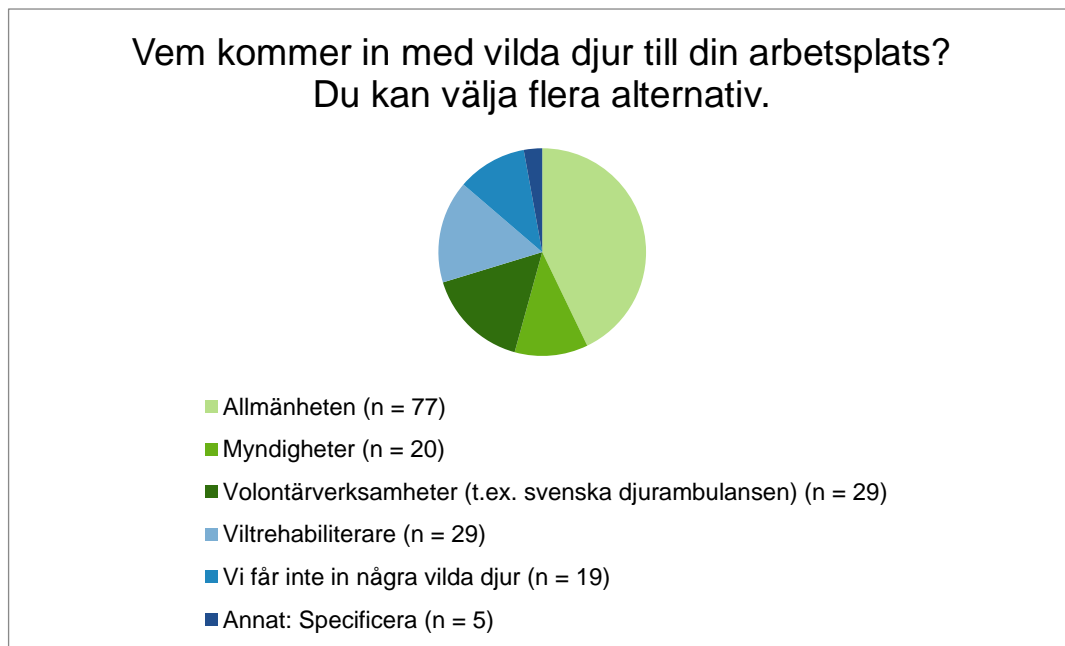
Figur 4: Respondenternas svar på frågan om i vilket område deras arbetsplats befinner sig.

Nästa fråga berörde huruvida arbetsplatsen har en tilldelad budget för behandling av vilda djur där 12 % svarade ja, 52 % svarade nej och 36 % svarade vet ej (Fig. 5).

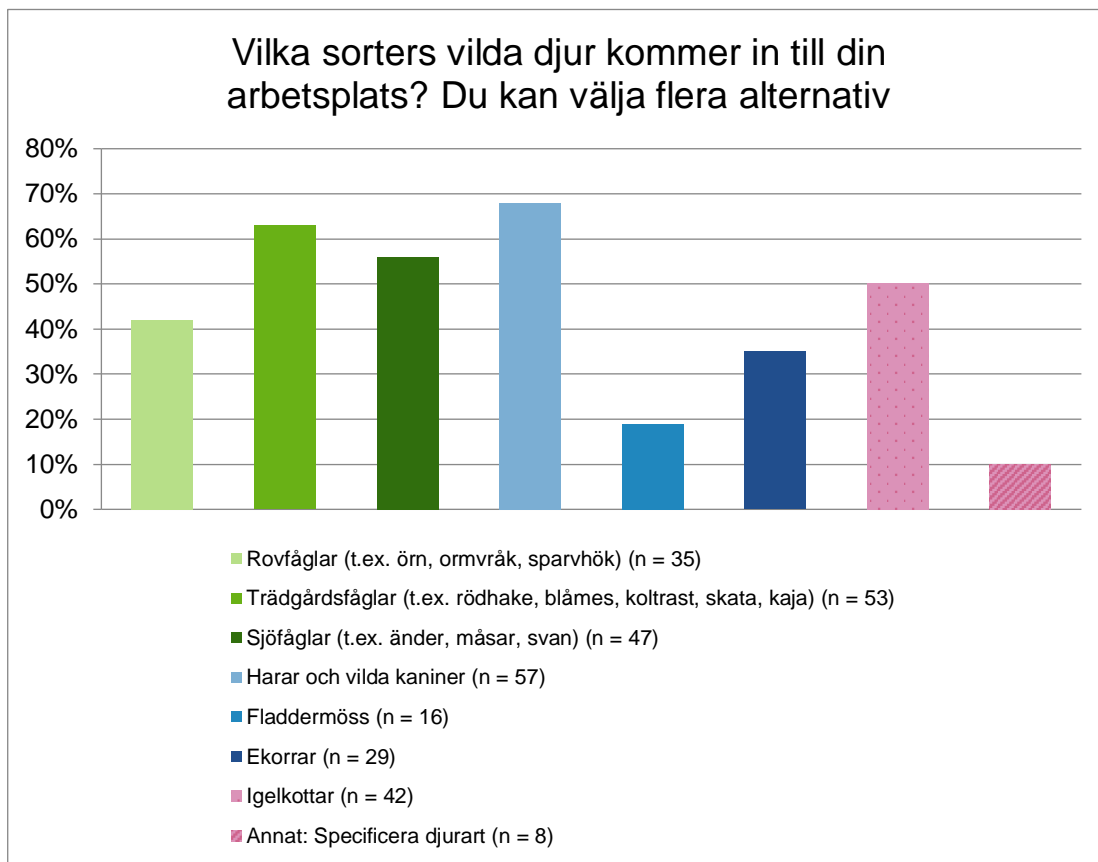
Figur 5: Respondenternas svar på frågan om arbetsplatsen har en tilldelad budget.

På frågan om vem som kommer in med de vilda djuren till deras arbetsplats svarade majoriteten (75 %) att det är allmänheten. Följt av volontärverksamheter som djurambulansen (28 %) och viltrehabiliterare (28 %). Av respondenterna svarade 19 % att de inte får in några vilda djur och fick då hoppa över fråga 6 och 7. På svarsalternativet annat fick de specificera svaret där en respondent svarade djurparker (Fig. 6).

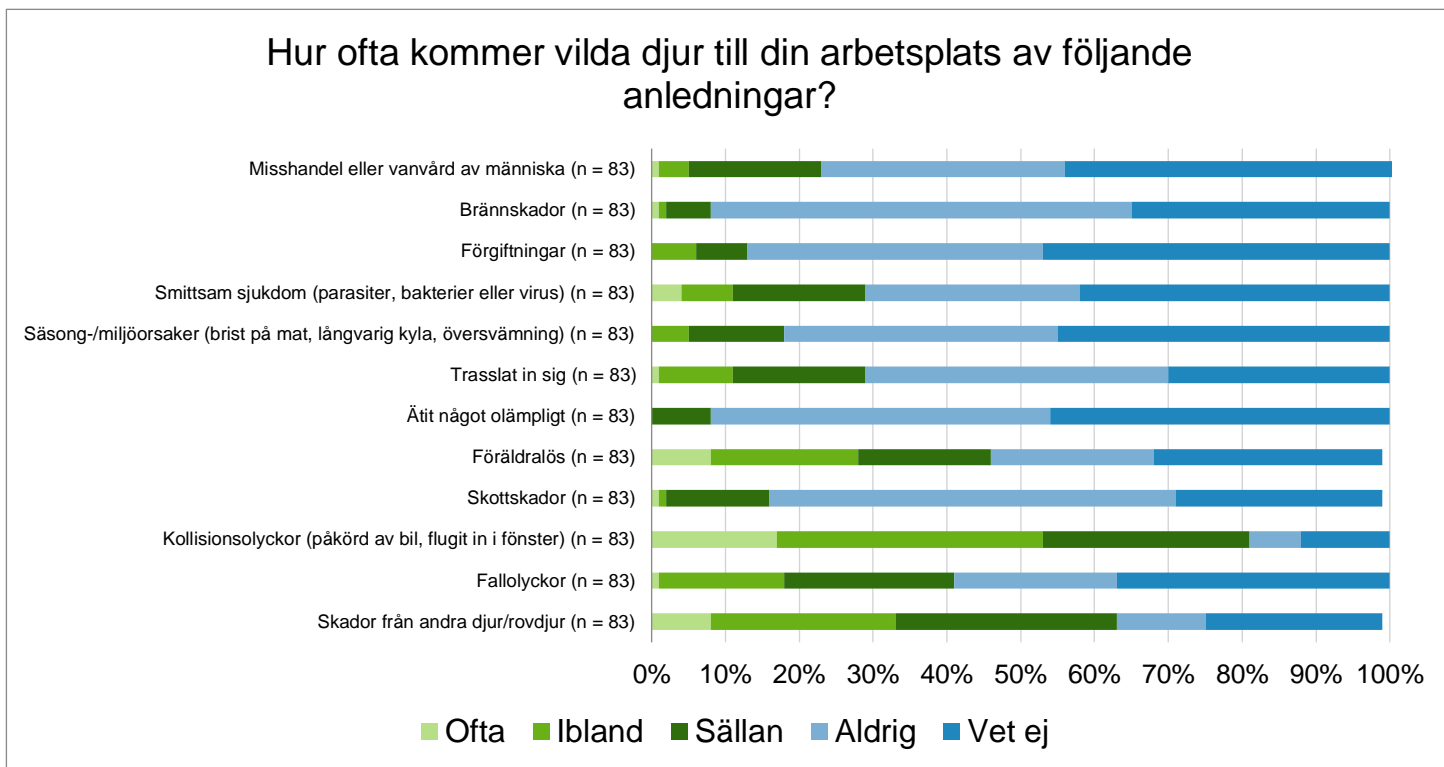
Figur 6: Respondenternas svar på frågan om vem som kommer in med vilda djur till deras arbetsplats.

På följande fråga fick respondenterna frågan om vilka sorters vilda djur som kommer in till arbetsplatsen (Fig. 7). Valde man på föregående fråga svaret "Vi får inte in vilda djur" hoppade man över denna fråga. Man kunde välja flera alternativ och även skriva in egna alternativ. Harar och vilda kaniner stod för majoriteten (68 %) av de vilda djur som kommer in till kliniken, följt av trädgårdsfåglar (63 %), sjöfåglar (56 %) och igelkottar (50 %). På svarsalternativet annat fanns en stor variation bland svaren. Där nämns arter som sälkutar, rovfåglar, möss, paddor och ödlor.

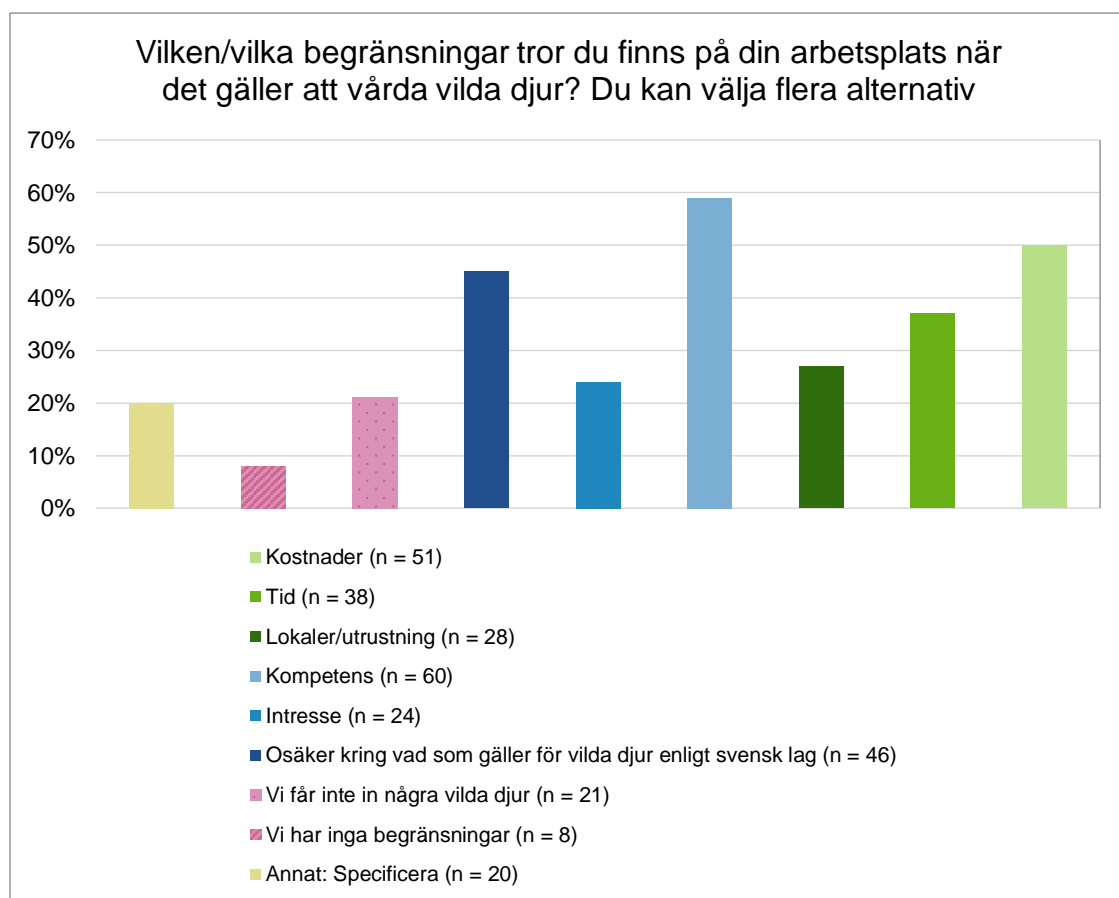
Figur 7: Respondenternas svar på frågan om vilka slags vilda djur som kommer in till deras arbetsplats.

På frågan hur ofta det kommer in vilda djur till arbetsplatsen på grund av olika anledningar svarar majoriteten (36 %) att de kommer in ibland på grund av kollisionsolyckor som till exempel blivit påkörd av en bil eller flugit in i ett fönster. Den näst vanliga anledningen (25 %) berodde på andra djur eller rovdjur (Fig. 8).

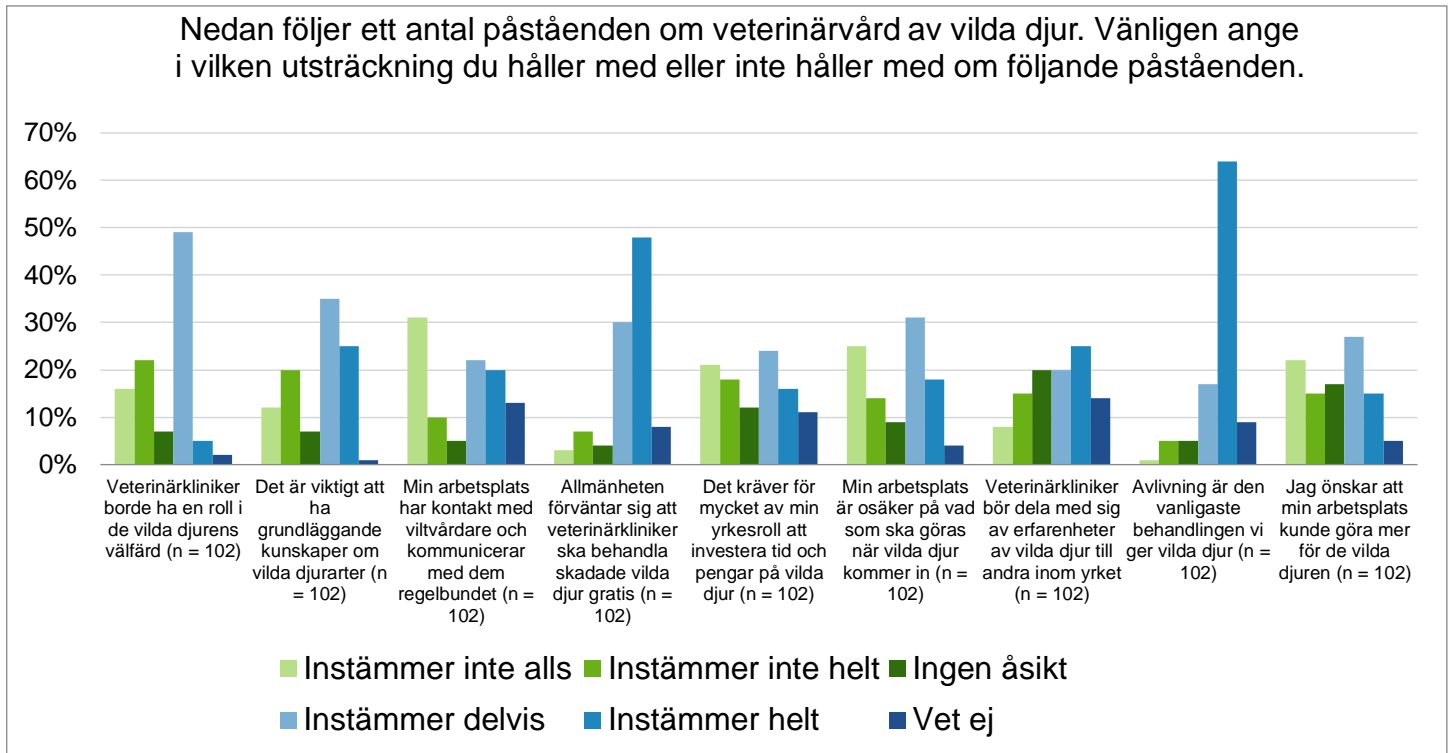
Figur 8: Respondenternas svar på frågan av vilken anledning de vilda djuren kommer in till deras arbetsplats.

Följande fråga ställdes för att ta reda på vilken eller vilka begränsningar respondenten tror att arbetsplatsen har när det gäller att vårda småvilt (Fig. 9). Här visar resultaten att (59 %) anser att kompetens är en begränsning följt av kostnader (50 %) och osäkerhet kring vad som gäller för vilda djur enligt svensk lag (45 %). Det fanns även en fritextruta där man kunde specificera sitt svar om man upplevde andra begränsningar. Smittorisk till andra djur beskrevs av flera som en begränsning, brist på viltrehabiliterare eller transport till en sådan är också något flera respondenter tar upp som en begränsning.

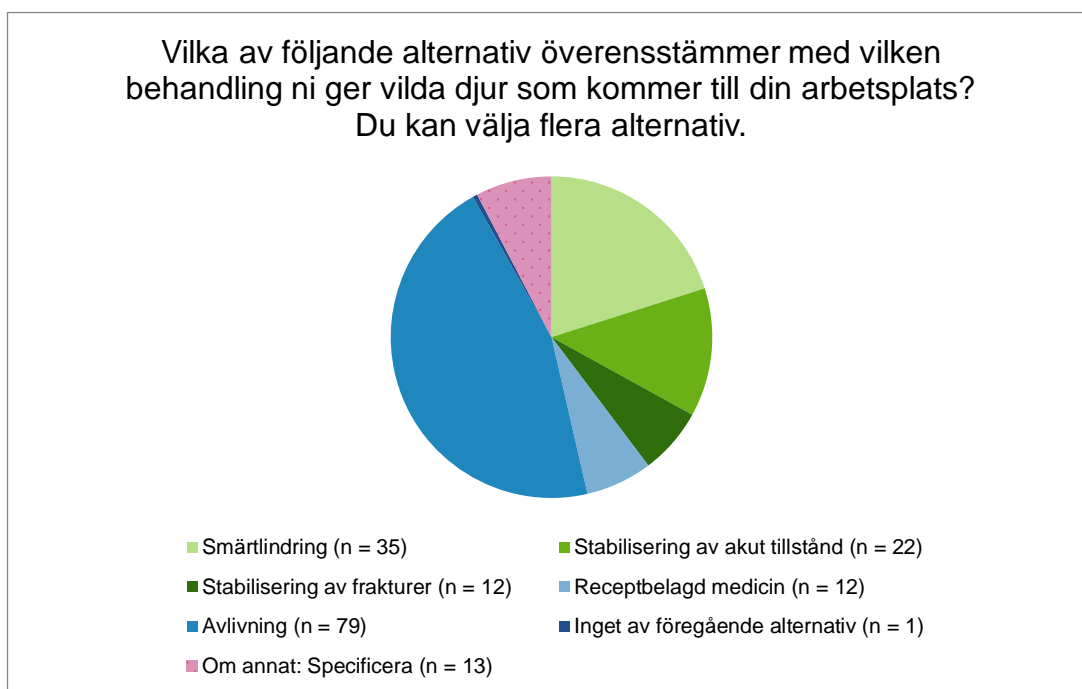
Figur 9: Respondenternas svar på vilka begränsningar de tror kan finnas på deras arbetsplats att vårda vilda djur.

Kommande fråga bestod av ett antal påståenden kring veterinärvård av vilda djur där respondenterna skulle ange i vilken grad de höll med om de olika påståendena (Fig. 10). Majoriteten av respondenterna (64 %) svarar att de instämmer helt på påståendet "Avlivning är den vanligaste behandlingen vi ger vilda djur". På påståendet "Veterinärkliniker borde ha en roll i de vilda djurens välfärd svarade (49 %) att de instämmer delvis. Av respondenterna anser (35 %) att det är viktigt att ha grundläggande kunskaper om vilda djurarter.

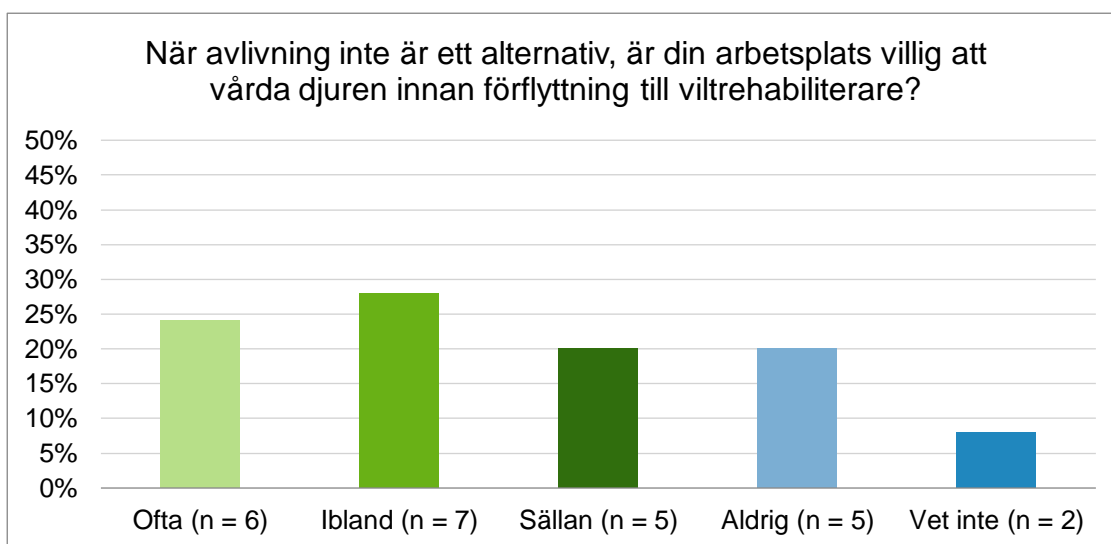
Figur 10: Respondenternas svar på olika påståenden om veterinärvård av vilda djur.

Enkäten fortsatte med flersvarsfrågan ”Vilka av följande alternativ överensstämmer med vilken behandling ni ger vilda djur som kommer till din arbetsplats?” (Fig. 11). Avlivning angavs som den vanligaste behandlingen (95 %) följt av smärtlindring (42 %) och stabilisering av akut tillstånd (27 %). Av respondenterna gavs 13 specificerade svar där behandlingar som röntgen, operationer, enklare understödjande behandling, smärtlindring, enklare såråtgärder, behandling av åkommor eller parasiter, stödmatning, vätsketerapi och värmeterapi var några av svaren.

Figur 11: Respondenternas svar på vilken behandling som ges till vilda djur.

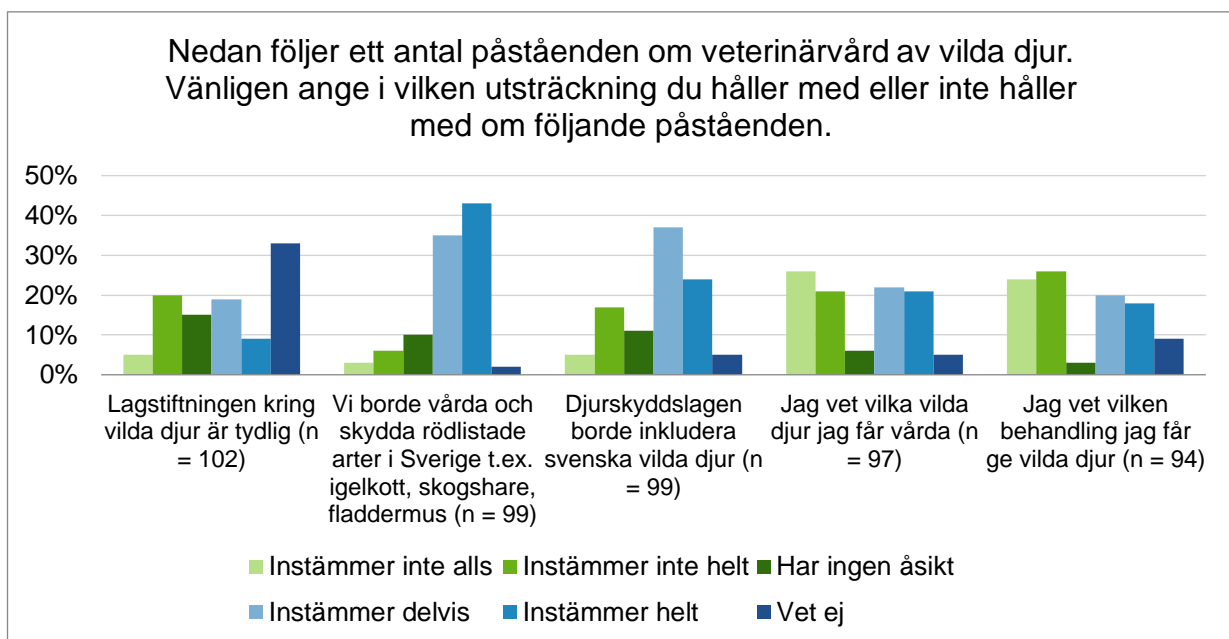
Följande fråga berörde om arbetsplatsen var villig att vårda djuren tills en förflyttning till viltrehabiliterare kunde ske, i stället för att avliva djuren (Fig. 12). Frågan var inte obligatorisk och besvarades endast av 25 personer. De som svarade att de ofta var villiga att vårda utgjordes av 24 % medan 28 % svarade att de ibland var villiga att vårda tills förflyttning till en viltrehabiliterare kunde ske.

Figur 12: Respondenternas svar på om deras arbetsplats är villig att vårda djuren innan förflyttning till viltrehabiliterare.

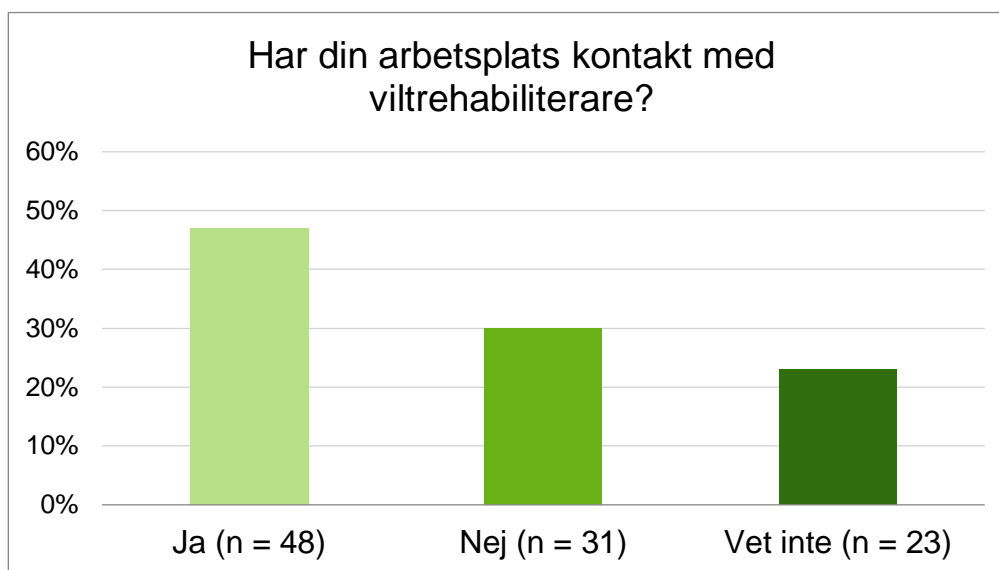
Nästkommade fråga var en fritextfråga där respondenterna kortfattat skulle beskriva om det fanns något protokoll på arbetsplatsen som ska följas när det kommer in småvilt. Ett fåtal beskriver att de har ett protokoll som ska följas. En respondent svarar att de vid ankomst registrerar dem, en sköterska gör en triage, sedan undersöks djuret av veterinär som beslutar om vidare diagnostik och behandling. Om tillståndet inte kräver avlivning kontaktas viltrehabiliterare och djuret får stanna på kliniken tills de är stabila nog för vidare transport till viltrehabiliterare. Andra beskriver att de kontaktar viltrehabiliterare där de i samråd beslutar om rehabilitering eller avlivning. Vissa tar endast emot småvilt om de redan är omhändertagna av en viltrehabiliterare.

Respondenterna fick sedan svara på ett antal påståenden. Två av påståendena stack ut där respondenterna var eniga kring att vi borde vårda och skydda rödlistade arter och att djurskyddslagen borde inkludera vilda djur. Respondenterna var mer oense kring vilken behandling de får ge och vilka djurarter de får vårda. På påståendet ”Lagstiftningen kring vilda djur är tydlig” svarar majoriteten (33 %) vet ej (Fig. 13).

Figur 13: Respondenternas svar på olika påståenden om veterinärvård av vilda djur.

På frågan om kliniken har kontakt med en viltrehabiliterare svarade (47 %) ja (Fig. 14). Om de svarade nej på frågan ombads de att förklara varför de inte har kontakt med en viltrehabiliterare. I fritextsvaret så angavs anledningar till att de inte hade kontakt med en viltrehabiliterare berodde på att de inte visste om det fanns någon i området, att det inte fanns eller att de inte fick in småvilt så ofta.

Figur 14: Respondenternas svar på om de har kontakt med viltrehabiliterare.

Sista frågan i enkäten var en fritextfråga där respondenterna fick skriva fritt om det hade uppkommit några tankar under enkätens gång. Många av respondenterna uttryckte att de har bristande kunskaper om lagstiftningen. En önskan om en kortare kurs i ämnet för både veterinärer och djursjukskötare inom vilda och exotiska djur togs upp av flera respondenter. Intresse och kunskap bland veterinärer verkar vara avgörande för hur mycket klinikerna är villiga att göra för småvilt. Frågor kring smittorisker och säker hantering av småvilt var också något som togs upp av respondenterna.

6. Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

Studiens resultat visade att kompetens, kostnader och kunskap om lagstiftning var de största begränsningarna i att vårda svenskt småvilt på svenska veterinärkliniker. Respondenterna håller delvis med i att veterinärkliniker borde spela en roll i de vilda djurens välfärd och att de önskar att deras arbetsplats kunde göra mer för de vilda djuren. Endast 20 % av respondenterna svarade att de inte får in några vilda djur vilket betyder att resterande 80 % av respondenterna hade någon gång haft kontakt med svensk småvilt. Som djurhälsopersonal är det alltså sannolikt att man kommer i kontakt med småvilt under sin karriär. På frågan om vem som kommer in med de vilda djuren till deras arbetsplats svarade majoriteten (75 %) att det är allmänheten, trots att ingen myndighet rekommenderar att man ska söka veterinärvård om man hittar skadat eller sjukt småvilt. Därför är det viktigt att veta vad man får göra i lagens mening och hur hantering av småvilt idealt kan gå till. Både i syfte av avlivning på grund av etiska skäl och djurskyddslagen men även i syfte att rehabilitera.

Liknande resultat sågs i den engelska studien av Barnes & Farnworth (2017) där kunskap, lokaler, kostnader och tid var de signifikanta begränsningarna till att vårda småvilt. I studien av Varu & Orpet (2021) undersöktes och identifierades de utmaningar att vårda småvilt som finns för djursjukskötare i Storbritannien. I likhet med Djursjukskötprogrammet på SLU får djursjukskötare i Storbritannien inte någon formell kompetens inom småvilt utan man får kunskaper genom erfarenheter i arbetslivet (Varu & Orpet 2021). Barnes och Farnworths (2017) studie baserades på en tidigare enkätstudie i Storbritannien utförd av Barnes (2016). På frågan varför vilda djur togs in till kliniken svarade majoriteten att det berodde på skador från kollisionsolyckor och rovdjur vilket även var de vanligaste anledningarna i denna studie. En annan vanlig orsak i enkäten och Barnes (2016) studie var att djuren tas in till kliniken för att de anses vara föräldralösa.

Den europeiska igelkotten (*Erinaceus europaeus*) har kraftigt minskat i Sverige och är nu mera rödlistad i Artdatabanken. En av orsakerna till minskningen tros

vara att robotgräsklippare är ett hot (Artdatabanken 2020). En ökning av igelkottar med skärsår som togs emot av veterinärer ledde till en studie där forskare testade hur robotgräsklippare från olika tillverkare reagerade när de stötte på döda igelkottar i varierande storlekar (Lund Rasmussen et al. 2021). De robotgräsklippare som användes i testet klarade sig olika bra men ingen modell lyckades upptäcka igelkottarna utan att köra på dem, trots att de hade kollisionsdetektorer (Lund Rasmussen et al. 2021). Robotgräsklipparen är bara ett av många exempel där människan har en direkt negativ påverkan på djurens livsmiljö (Artdatabanken 2020).

Vem som helst får ta hand om ett vilt skadat djur i 48 timmar, dessa bestämmelser gäller även för djurkliniker (NFS 2002:20). Det är förbjudet att hålla vilt i fångenskap utan tillstånd enligt jaktförordningen (SFS 1987:905). Efter 48 timmar ska djuret ha lämnats över till viltrehabiliterare med tillstånd att vårda småvilt, släppts ut i det vilda eller avlivats (Länsstyrelsen). Mindre än hälften (47 %) av klinikerna svarade att de hade kontakt med viltrehabiliterare. Om en djurklinik inte har kontakt med viltrehabiliterare så bör de kontakta länsstyrelsen i deras län för att se vilka som har tillstånd att vårda småvilt och lämna över vården av djuret. Detta är endast om djuret anses vara i sådant skick att den efter rehabilitering kan släppas ut i det vilda och inte behöver avlivas av djurskyddsskäl. När ett vilt skadat djur kommer in behövs det göras flera avvägningar. Vilken vård är den i behov av? Kommer den kunna rehabiliteras? Vem betalar för behandlingen? Valfärden hos det vilda djuret? Är det etiskt rätt att ta hand om djuret? Har djurhälsopersonalen formell och reell kompetens? Trots efterforskning finns det inga konkreta svar i jaktlagen eller djurskyddslagen för vad man får göra och inte. Lundqvist säger att allt inte regleras i lagstiftningen utan bedöms från fall till fall. Vilka regler som gäller för vad som ska göras med djuret varierar från olika djurslag. Till exempel arter som tillhör statens vilt, arter med bevarandevärde eller arter som är viktiga för genetisk mångfald⁶.

Våra vilda djur omfattas av jaktlagen när de är frilevande i naturen med Naturvårdsverket som ansvarig myndighet (Naturvårdsverket 2023), om de däremot är under vård hos viltrehabiliterare är de under djurskyddslagen med Jordbruksverket som ansvarig myndighet (Jordbruksverket 2023). Detta kan skapa en viss förvirring men man ska komma ihåg att när ett vilt djur vårdas på djurklinik så gäller jaktlagen. Lundqvist och författarna av detta arbete spekulerar att om de vilda djuren var inkluderade i djurskyddslagen, såsom de är i andra länder skulle

⁶ Katja Lundqvist, universitetsadjunkt vid Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd. Sveriges Lantbruksuniversitet. 2024-04-03

djurskyddet förmodligen ökas⁷. Vad det skulle innebära i praktiken är svårt att säga tills lagen är författad.

I naturen omfattas våra vilda djur av jaktlagen och inte djurskyddslagen. Enligt 4 § i jaktlagen ska ”Viltet vårdas i syfte att bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd och de fågelarter som tillfälligt förekommer naturligt i landet”. Man ska även ”Främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna”. (SFS 1987:259). Rödlistan har ingen juridisk kraft men kan ses som en mätstock för arternas tillstånd och vara till hjälp för naturvårdssatningar och mål för biologisk mångfald (Artdatabanken 2020). I Rödlistan 2020 så kan man hitta flera av våra arter av småvilt bland annat igelkotten (nära hotad), skogshare (nära hotad), fladdermusarter (nära hotade) och många småfåglar (från nära hotade till akut hotade). Detta är arter som respondenterna angav som inkommande patienter till djurkliniken där igelkottar, harar och småfåglar hörde till de vanligast förekommande. Vanligaste orsaken till att våra djur blir rödlistade är till följd av människan (Artdatabanken 2020). Man kan ställa sig frågan om Rödlistan bör ha viss juridisk kraft och hur det skulle påverka djursjukvården. Så länge som myndigheter inte har intresse av att bevara vilda arter som anses vara nära till akut hotade och erbjuder djursjukvården eller viltrehabiliterare ekonomisk ersättning kommer nog en förändring inte ses. Om ersättning skulle ges skulle det förmodligen bidra till ökad vård och intresse från djursjukvårdens sida. Att personal har kunskap om Rödlistan och de vilda arter som är med så kanske de i högre grad är motiverade att engagera sig när ett vilt djur är nära eller akut hotat. Av respondenterna höll 48 % med om att vi bör vårda och skydda rödlistade arter i Sverige, och 35 % höll delvis med. Det säger inte om de i sin tur är villiga att vara delaktiga i vården utan kan tolkas som en generell åsikt.

Närmare 90% av respondenterna svarade att de inte har eller inte vet ifall de har en tilldelad budget för att tillåta behandling av småvilt. I många fall blir det personen som kommit in med djuret som får stå för behandlingskostnaden vilket kan skapa konflikter. Det kan också bli överraskande för personen som kommit in med djuret då allmänheten ofta förväntar sig att veterinärkliniker ska behandla vilda djur gratis, detta är även ett påstående som 78% av respondenterna håller med om. Ett dilemma som kan uppstå för kliniker är att de kan känna ansvar för djuren men är samtidigt inte intresserade av eller har möjlighet att erbjuda gratis vård. Har man en tilldelad budget så öppnar det upp för att kunna erbjuda vård. Det vore intressant att ta del av tankar från de respondenterna som har en tilldelad budget för behandling av vilda djur för att höra deras motivering. Att ej ha en

⁷ Katja Lundqvist, universitetsadjunkt vid Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd. Sveriges Lantbruksuniversitet. 2024-04-03

tilldelad budget skulle kunna grunda sig i att ledningen saknar intresse för vilt, att personalen är ointresserad eller att veterinärkliniken inte ser ett behov av en budget då de inte kommer i kontakt med småvilt. Att vårda småvilt behöver inte kräva avancerad och dyr veterinärvård utan är i många fall enklare sårvård och uppvätskning vilket inte innebär stora kostnader. Då en veterinärklinik inte får vårda djuren i mer än 48 timmar så kontaktas viltrehabiliterare och där kan beslutas att gå vidare med mer kostsam avancerad vård. Efter personlig kontakt med viltrehabiliterare berättar de att när de tar över vården så står de för kostnaderna.

Av respondenterna var det 64 % som svarade att avlivning är den vanligaste behandlingen vilda djur fick. Det går att ställa sig frågan om en eventuell avvägning av art och sjukdomsbild görs varje gång eller om avlivning är det lättaste och snabbaste alternativet. Kontakt och möjlighet till viltrehabiliterare inom länet påverkar beslutet. Rent juridiskt finns en undran om djurhälsopersonal kan begå ett brott vid avlivning av friska arter som har chans till överlevnad. Jaktförordningen 40c § reglerar skadat vilt och säger: ”Om frilevande vilt anträffas så skadat eller i en sådan belägenhet att det snarast bör avlivas av djurskyddsskäl, får djuret avlivas även om det är fredat eller om avlivningen sker på någon annans mark” (SFS:1987:905). Risberg menar att vid avlivning av friskt vilt begår man inte mer brott än vid avlivning av våra sällskapsdjur. Den som avlivar ska kunna motivera varför djuret avlivades. Hade det varit möjligt att återutsätta djuret så skulle det kunna vara ett brott enligt Risberg⁸. Men det bör poängteras att en domstol bedömer rättsfall och det endast är spekulationer från författarna till detta arbete.

Av de vilda skadade djur som kommer in finns det en risk för att det läggs en värdering i djurart och ens personliga erfarenhet av dess population och att det påverkar vården djuret får. En mer vanlig art kanske man är mindre motiverad att hjälpa än en mer sällsynt art som är nära eller akut hotad enligt Rödlistan. Men det kräver också att personal besitter en mer avancerad artkunskap inom vår svenska vilda fauna (att till exempel artbestämma en fladdermus är inte helt lätt). Vi bör även ställa oss frågan var vi ska dra gränsen till att vårda ett djur vars population anses vara hotad. Ett vilt djur i fångenskap är under stort lidande då det inte är en naturlig miljö för dem att vistas i - samtidigt som en individ kan vara viktig i en sårbar population.

På frågan om veterinärkliniker borde ha en roll i de vilda djurens välfärd så håller majoriteten delvis med. Samma gäller önskan om att deras arbetsplats kunde göra mer. Detta skulle kunna visa på att de tycker att djurens välfärd är viktig men är inte beredda att själva ha hand om vården under de 48 timmarna som är tillåtet (NFS 2002:02). I slutet av enkäten fanns det möjlighet för respondenterna att skriva ner egna tankar som uppkommit under enkätens gång. Flera respondenter uppgav då

⁸ Per Risberg, handläggare vid viltförvaltningsenheten, Naturvårdsverket. 2024-02-28

att en kortare utbildning inom vilda djur vore önskvärt för att kunna erbjuda en enklare vård. Detta råder det dock en delad mening kring då vissa av respondenterna anser att vård av vilda djur inte bör vara en del av djurhälsopersonalens arbetsområde. Smittorisker till andra patienter togs upp av en del respondenter som en restriktion till att ta in småvilt. Detta är en viktig aspekt att tänka på och det är viktigt att skilja på var småvilt och andra patienter placeras på kliniken. En god vårdhygien krävs för att säkerställa att ingen smitta sprids till patienter eller personal.

På många kliniker finns inga specifika rutiner vid mottagande av småvilt av olika anledningar. Många anser att det inte ingår i deras arbetsuppgifter och väljer då att inte ta emot småvilt överhuvudtaget. En del kontaktar sin lokala viltrehabiliterare och gör upp en plan om djuret bedöms kunna räddas, annars är det avlivning som gäller. En del vet heller inte om ifall de har ett protokoll som ska följas då de inte får in småvilt ofta. En klinik svarade att de hanterar småvilt som om de vore ett husdjur som tas in akut. De registrerar dem, det görs en triagering och undersökning av veterinär som sedan bestämmer om avlivning eller fortsatt behandling kan ske. Viltrehabiliterare kontaktas sedan och djuret stannar på kliniken tills det är stabilt nog för transport. Många vet inte hur de ska hantera frågor kring småvilt och vad som får göras. För att underlätta för de kliniker som tar emot småvilt vore det önskvärt med ett kortare protokoll skapat av kunniga veterinärer och viltrehabiliterare. Protokollet kan innehålla kort sammanfattad information kring vem som ska kontaktas och vad som kan göras tills en viltrehabiliterare kan hämta upp djuret.

Vissa län saknar tillstånd för viltrehabilitering eller har inga verksamma viltrehabiliterare vilket skulle kunna visa på ökande antal patienter till veterinärkliniker inom länet, men ett sådant samband kunde inte ses i studien. I vissa län råder det brist på viltrehabiliterare, detta har potentiellt en stor påverkan på vården av vilt då veterinärkliniker inte har någon att lämna över djuret till eller att rådfråga. Många viltrehabiliterare besitter stor kunskap och är specialiserade inom vissa arter vilket gör de viktiga i samarbetet med veterinärkliniken.

En annan försvårande aspekt som diskuterats i studien "Veterinary treatment and rehabilitation of indigenous wildlife" (Mullineaux 2014) är att man efter rehabilitering av vilda djur inte kan följa djuren när de återigen släppts ut i det fria. Alltså blir det svårt att utvärdera hur lyckad viltrehabiliteringen är och att se resultat. Lyckade behandlingar och vård som erhålls under rehabiliteringen skulle kunna användas för att utbilda veterinärer och viltrehabiliterare och skulle kunna gynna djurvälefärderna (Mullineaux 2014). Möjligheten att inte kunna se lyckade resultat skulle kunna påverka hur motiverad man är att rehabilitera vilda djur.

Vid jämförelse av veterinärklinikernas lokalisering (landsbygd, stadsområde och storstadsområde) sågs vissa skillnader. Storstadsområden och stadsområden har i större utsträckning en tilldelad budget i deras verksamhet för vilda djur jämfört med kliniker på landsbygden, och skulle kunna vara en förklaring till varför de även svarar att de är mer villiga att vårda djuren innan viltrehabiliterare tar över vården jämfört med kliniker på landsbygden. Storstadsområden erbjuder även mer behandling av vilda djur jämfört med stadsområde och landsbygd. Kontakt med viltrehabiliterare varierar mellan områdena då kliniker i storstad verkar ha mest kontakt följt av stadsområden och till sist landsbygden som har liten eller ingen kontakt med viltrehabiliterare. Landsbygdsområden svarar i större utsträckning att de inte får in vilda djur alls vilket skulle kunna förklaras av att avstånden blir för stora för privatpersoner att resa in till veterinärkliniken och att man har bättre förutsättningar att lösa problemet själv (till exempel grannen är jägare och kan avliva djuret). Men också att naturen i större utsträckning löser saker själv, till exempel blir de skadade djuren mat till andra större rovdjur. Storstadsområden tar emot mer vilda djur av allmänheten men även från verksamheter som bedriver volontärarbete vilket kan bidra till mer patienter i storstäder.

Något som kunde ses genom en nedbrytning av frågorna i enkäten var att småvilt blir i större utsträckning skadade i kollisionsolyckor i storstadsområden eller stadsområde jämfört med landsbygd. Under 2023 skedde 68 630 viltolyckor i trafiken i Sverige (Nationella viltolycksrådet 2024). Enligt Jaktförordningen 40 § är man skyldig enligt lag att anmäla en viltolycka till polisen om det gäller något av statens vilt. Gäller det däremot en olycka med påkört småvilt finns ingen anmälningsplikt (Nationella viltolycksrådet 2024). En studie av Seiler et al. (2004) estimerar att det sker fler olyckor med småvilt än med statens vilt. Författarna av studien estimerar att 1-12 % av populationsstorleken av vanligt förekommande småvilt dör varje år på grund av trafiken (Seiler et al. 2004). Igelkottar är en art som är särskilt utsatt i trafiken och Seiler et al. (2004) uppskattar att 19% av populationen i Sverige dör i trafikolyckor varje år. Författarna av studien anser att trafikolyckor inte är ett stort hot mot vilda djur nationellt men kan skapa problem lokalt (Seiler et al. 2004). Enligt Artdatabanken (2020) är bildöden en sannolik orsak till att igelkottar i Sverige minskar.

Majoriteten av respondenterna från landsbygd instämmer inte helt att det är viktigt att ha grundläggande kunskaper om vilda djurarter jämfört med respondenter från stadsområden och storstadsområden som instämmer delvis eller helt. Respondenter från storstadsområden svarar i större utsträckning att de har kunskap gällande lag och vet vad de ska göra när ett vilt djur kommer in till kliniken. De vet vilka djur de får vårda och vilken behandling de kan ge jämfört med stadsområden och landsbygd. Hälften av respondenterna uttrycker i enkäten att de har kunskaper gällande vilka djur de får vårda och behandla men vidare i fritextsvaren dyker

felaktigheter upp och egna tolkningar förekommer. Detta gör att antal procent (28 %) som instämmer helt eller delvis gällande att lagstiftningen är tydlig går att ifrågasätta. Bland de sorters vilda djur som kommer in till arbetsplatsen så är trädgårdsfåglar vanligast på landsbygd medan harar och vilda kaniner är mer vanligt i stadsområde och storstadsområde.

Vår enkätstudie visade att respondenter som arbetar på arbetsplatser i stadsområden och storstadsområden har bättre förutsättningar att kunna vårda vilda djur då de har en tilldelad budget och kontakt med viltrehabiliterare men även tar emot fler patienter. Detta var inte förvånande då större djurkliniker har tillgång till mer resurser jämfört med mindre kliniker som ofta ligger ute på landsbygden. Det förvånande var att stads- och storstadsområden tyckte det var viktigare att ha kunskap om vilda djurarter jämfört med landsbygden. Idag tenderar urbaniseringen av samhället att skilja människor från naturen (Ericsson & Heberlein 2002). Människan blir mer och mer bortkopplade då de bor i storstäder och spenderar mindre tid ute i naturen enligt Ericsson och Heberlein (2002). Detta skulle kunna resultera i att de alieneras ifrån de vilda djuren och deras betydelse. Det är positivt att se att respondenter i stad- och storstadsområden tycker det är viktigt med kunskap kring vilda djur. En möjlig förklaring till varför respondenter från landsbygd inte tycker det är viktigt kan vara för att de inte får in vilda djur till kliniken.

6.2 Metoddiskussion

Syftet med studien var att undersöka svenska veterinärklinikers möjligheter och vilja att hantera och vårda vilda djur, men även hur de hanterar djuren som kommer in och i vilken omfattning de vårdar dem. Bästa metod för att kunna besvara frågeställningarna ansågs vara en enkätstudie som skickades ut till djurkliniker med stöd av litteratur.

6.2.1 Enkätundersökning

För att få en jämn spridning i Sverige fördelades utskicken till fem veterinärmedicinska verksamheter per Sveriges 21 län. För att även få en spridning på svar i olika verksamheter skickades enkäten ut till två större kända koncerner, två mindre slumpmässigt valda kliniker och en distriktsveterinär om möjligt inom länet. Enkätstudien hade totalt 13 frågor som tog genomsnitt 6 minuter för respondenterna att genomföra.

Enkäten skickades till 105 kliniker via mail varav fyra utskick inte kunde levereras till respondent. Mottagaren uppmanades att vidarebefordra enkätstudien till sina

anställda. 182 respondenter öppnade enkäten och det inkom totalt 129 svar varav 102 svar var slutförda. De 27 svar som ej var slutförda exkluderades från resultatet. En bortfallsanalys visar att fråga 6 "Vilka sorters vilda djur kommer in till din arbetsplats" och fråga 8 "Vilken/vilka begräsningar tror du det finns på din arbetsplats när det gäller att vårda vilda djur" resulterade i flest avhopp. Resterande föll ifrån i olika stadier av enkäten. Faktorer som kan ha bidragit till bortfallet kan vara tid, intresse eller att respondenten ansåg sig vara fel målgrupp för enkäten. Fråga 11 och 12 hade lägre svarsfrekvens då frågorna inte var obligatoriska i enkäten och kunde därför hoppas över av respondenterna. Enkäten distribuerades vidare av mottagaren till anställda vilket gör att mottagaren av mailet har stor påverkan på hur många anställda inom verksamheten som faktiskt nåddes av enkäten. En klinik upplevde problem att skicka vidare enkät till anställda och fick i stället länk till enkäten skickad. En annan faktor som kan ha påverkat är att e-post meddelandet kan även hamnat i mottagarens skräppost.

6.2.2 Litteratur

Den vetenskapliga litteratur som använts till studien kom främst från Storbritannien då vetenskapligt granskade artiklar om veterinärvård och vilda djur i Sverige var i begränsat antal. Många av artiklarna refererade ofta till samma författare vilket visar på att det finns begränsat med vetenskaplig litteratur och att det finns ett behov av ytterligare studier. Andra källor till information i arbetet har bestått av myndighetssidor från polisen, länsstyrelsen och Jordbruksverket.

Konklusion

Studien visar på att merparten av djurhälsopersonal någon gång kommer att träffa på småvilt i sitt yrke. Harar och vilda kaniner, trädgårdsfåglar, sjöfåglar och igelkottar visade sig vara de vanligaste vilda djuren som togs emot av kliniker runt om i landet, trots detta så ges ingen utbildning inom området på djursjukskötarprogrammet. Djursjukskötare har en viktig roll i hantering och vård av djur och tar ofta emot inkommande samtal från kunder och sköter triage. Därför är det viktigt att man har kännedom och grundläggande kunskap kring att vårda ett vilt djur. Mer kompetens inom ämnet är något som önskas bland respondenterna och tas upp som en av tre betydande restriktioner inom verksamheten, tillsammans med lagstiftning och kostnader.

Som veterinärklinik får man tillfälligt ta in och vårda småvilt under 48 timmar. Dock är lagstiftningen kring småvilt svår att tolka och gör det svårt för djurhälsopersonal att veta vad som är tillåtet att göra. Allt regleras inte i lagstiftning utan bedöms från fall till fall. Det råder skillnader runt om i landet hur kliniker tolkat de lagar som reglerar viltrehabilitering och det skulle underlätta vården av småvilt om lagstiftningen förenklades och förtydligades av myndigheter. I andra länder finns överenskommelser om ekonomiskt stöd till de som tar emot småvilt, detta skulle förmodligen påverka klinikernas vilja att ta emot småvilt i Sverige. Småvilt kommer ofta in till veterinärkliniker på grund av mänsklig påverkan såsom kollisionsolyckor, att andra rovdjur eller husdjur har orsakat skada eller att djuret upplevs föräldralöst. Trots en mänsklig påverkan på de vilda djurens välfärd och att allmänheten ofta kommer in med vilda djur var det många kliniker som visade sig inte ha några rutiner för mottagande av småvilt. Att upprätta enklare rutiner för vem man ska kontakta och vad en veterinärklinik kan utföra för enklare vård för småvilt i 48 timmar skulle kunna vara något för framtida studier att utveckla.

Samarbetet mellan veterinärkliniker och viltrehabiliterare är mycket viktigt i rehabiliteringen av småvilt och vore intressant att undersöka mer. Eftersom veterinärkliniker endast får vårda djuren i max 48 timmar enligt jaktförordningen så har viltrehabiliterare en betydande roll för skadat småvilt och deras chans till överlevnad. Tillgång på godkända viltrehabiliterare och en god kontakt mellan dem och veterinärkliniker är avgörande för vården. Under enkätens gång har författarna fått positiv respons från både respondenter och opponenter vilket visar att det finns

ett intresse för ämnet bland djurhälsopersonal. Under studiens gång blev det tydligt att det finns en önskan att göra mer för de vilda djuren bland respondenterna och att veterinärkliniker borde ha en roll i de vilda djurens välfärd. Viltrehabiliterare författarna har varit i kontakt med uppskattar att ämnet belyses och med detta examensarbete hoppas författarna att kunna öka intresset för de vilda djuren.

Referenser

- Artdatabanken (2020). *Rödlistade arter i Sverige 2020*. SLU Artdatabanken.
- Barnes, E., Farnworth, M.J. (2017). Perceptions of responsibility and capability for treating wildlife casualties in UK veterinary practices. *Veterinary Record*. 180 (8), <https://doi.org/10.1136/vr.104052>
- Barnes, E. (2016). To what extent are veterinary practices prepared to treat wildlife patients? A cross-sectional study of perceptions of responsibility and capability of treating wildlife in UK veterinary practices. *The Plymouth Student Scientist*. 10 (1), 1-21. <http://hdl.handle.net/10026.1/14137>
- Cooper, J. & Cooper, M. E. (2006). Ethical and legal implications of treating casualty wild animals. In *Practice*. (28), 2-6. <https://doi.org/10.1136/inpract.28.1.2>
- Ericsson, G., Heberlein, T.A. (2002) Hunters speak nature's language: A comparison of outdoor activities and attitudes toward wildlife among Swedish hunters and the general public. *European Journal of Wildlife Research*. 48 (1), 301–308. <https://doi.org/10.1007/BF02192422>
- Jordbruksverket (2021). *Djursjukskötare och djursjukskötarstudenter*. Jordbruksverket
- Jordbruksverket (2023). *Djurskyddet i Sverige*. Jordbruksverket
- Katastrofhjälp - fåglar och vilt. *Kursverksamhet*. <https://www.kfv-riks.se/Kurser> [2024-03-26]
- Laki eläinten hyvinvoinnista 693/2023 [Lag om djurvälstånd 693/2023]
- Lov om dyrevelferd LOV-2021-06-18-134 [Lag om djurvälstånd LOV-2021-06-18-134]
- Lund Rasmussen, S., Schroder, A. E., Mathiesen, R., Lund Nielsen, J., Pertoldi, C., Macdonald, D. W. (2021). Wildlife Conservation at a Garden Level: The Effect of Robotic Lawn Mowers on European Hedgehogs (*Erinaceus europaeus*). *Special Issue Applied Hedgehog Conservation Research*. 11 (5), <https://doi.org/10.3390/ani11051191>

- Länsstyrelsen. *Råd om vilda djur*. Länsstyrelsen Stockholm. [2024-04-08]
- Miljö- och jordbruksutskottet (2022). *Inkludering av de vilda djuren i djurskyddslagen*. (2022/23:1252). Sveriges Riksdag.
- Mullineaux, E. (2014). Veterinary treatment and rehabilitation of indigenous wildlife. *Journal of small animal practice*. 55 (6), 293-300.
<https://doi.org/10.1111/jsap.12213>
- Mullineaux, E. (2016). Legal responsibilities of veterinary professionals when working with wildlife centres. *Companion Animal*. 21 (1).
<https://doi.org/10.12968/coan.2016.21.10.592>
- Naturskyddsföreningen (2021). *Att ta hand om en övergiven unge eller skadat djur*.
<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/att-ta-hand-om-en-overgiven-unge-eller-ett-skadat-djur/> [2024-03-22]
- Nationella viltolycksrådet (2024). *Antal djur som varit inblandad i viltolycka*.
<https://www.viltolycka.se/statistik/antal-djur-som-varit-inblandad-i-viltolycka/>
- Nationella viltolycksrådet 2024. *Så här gör du om du kolliderar med vilt*.
<https://www.viltolycka.se/information/sa-har-gor-du-om-du-kolliderar-med-vilt/>
- Naturvårdsverket. 2019. *Vägledning om tillämpningen av 23 § och 25 § artskyddsförordningen när det gäller förvaring m.m. av levande fåglar*. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket (2023). *Skadade vilda djur*. Naturvårdsverket.
- Polisen (2024). *Vilt i bostadsområde*. Polismyndigheten.
- Seiler, A., Helldin J-O., Seiler, H. (2004). Road mortality in Swedish mammals: results of a drivers' questionnaire. *Wildlife Biology*. 10 (3), 225-233.
<https://doi.org/10.2981/wlb.2004.028>
- SFS 1987:905. *Jaktförordning*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL.
- SFS 1987:259. *Jaktlag*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL.
- SFS 2019:66. *Djurskyddslagen*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL.
- Sveriges Lantbruksuniversitet. *Faunistik - artkunskap, ekologi och förvaltning*.
<https://www.slu.se/utbildning/program->

[kurser/kurs/BI1392/30004.2324/Faunistik-Artkunskap-ekologi-och-forvaltning/](#)
[2024-05-22]

Stockholm viltfågel rehab. *Är du intresserad av att bli viltrehabiliterare?*
<https://svr.nu/utbildning-intressenanmalan/>. [2024-03-26]

SVA (2024). *Rapportera in fynd av sjuka eller döda vilda djur*. Sveriges veterinärmedicinska anstalt.

Varu, J. & Orpet, H. (2021). Wildlife nursing – part two: an investigation into current challenges by Jesle Varu and Hilary Orpet. *Veterinary Nursing Journal*. 36 (1), 43-47. <https://doi.org/10.1080/17415349.2020.1795023>

World Animal Protection Sverige (2020). *Nya djurskyddslagen sätter Sveriges i topp på globalt djurskyddsindex*.
<https://www.worldanimalprotection.se/nyheter/nyheter/nya-djurskyddslagen-satter-sveriges-i-topp-pa-globalt-djurskyddsindex/> [2024-04-05]

Tack

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Maria Andersson som har stöttat oss och kommit med goda råd genom denna process.

Ett varmt tack till all djurhälsopersonal som tog sig tiden att svara på vår enkät, utan er hade vi inte haft ett examensarbete.

Tack till Per Risberg på Naturvårdsverket som har hjälpt oss tolka lagstiftningen när den inte var helt enkel att förstå.

Vi vill även tacka Katja Lundqvist på SLU som hjälpt oss besvara många frågor.

Stort tack till Filippa Engelin och Axel Jankavs som har bidragit med IT-support under vår skrivprocess.

Slutligen vill vi tacka de viltrehabiliterare som tog sig tiden att svara på våra frågor och för det viktiga arbete ni gör för våra vilda djur.

Bilaga 1

Hej! Vi är två studenter som läser sista terminen på djursjukskötprogrammet på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Vårt examensarbete undersöker djursjukvårdens möjligheter att hantera och vårda svenska vilda djur och personalens förmåga, åsikter och kunskaper kring detta. Enkäten består av 13 frågor och beräknas att ta 10 min. Enkäten är anonym, du behöver alltså inte fylla i namn och dina svar kommer inte kunna härledas till dig som person. Resultatet av studien kommer att kunna läsas på Epsilon, ett digitalt arkiv för studentarbeten från SLU. Resultatet presenteras i maj 2024. Ert deltagande skulle vara till stor hjälp för att få en samlad bild om hur svenskt vilt tas hand om vid veterinärmedicinska verksamheter. Stort tack för att du vill delta i vår enkät!

/Jessica & Klara

1. Yrkestitel

Vad är din yrkestitel?

- Leg. Veterinär
- Leg. Djursjukskötare
- Djurvårdare
- Djurvårdare nivå 2
- Djurvårdare nivå 3
- Övrig personal: Specificera _____

2. Arbetsplats

Hur många är anställda på din arbetsplats?

- Mindre än 20 anställda
- Mellan 20-50 anställda
- Mer än 50 anställda
- Jag vet inte

3. Arbetsplats

Förklaring av begrepp:

Landsbygd: Landsbygdskommuner nära en större stad eller tät kommuner som är avlägset belägna. Majoritet av befolkningen har mer än 45 minuters resväg med bil till en ort med minst 50 000 invånare

Stadsområde: Tät kommuner nära en större stad. Majoritet av befolkningen har mindre än 45 minuters resväg till en ort med minst 50 000 invånare

Storstadsområde: Kommuner som har en samlad folkmängd på minst 500 000 invånare

I vilket slags område ligger din arbetsplats?

- Landsbygd
- Stadsområde
- Storstadsområde

4. Arbetsplats

Har din arbetsplats en tilldelad budget för att tillåta behandling av vilda djur?

- Ja
- Nej
- Vet inte

5. Patienter

Vem kommer in med vilda djur till din arbetsplats? Du kan välja flera alternativ.

- Allmänheten
- Myndigheter
- Volontärverksamheter (t.ex. svenska djurambulansen)
- Viltrehabiliterare
- Vi får inte in några vilda djur
- Annat: Specificera _____

6. Patienter

Vilka sorters vilda djur kommer in till din arbetsplats? Du kan välja flera alternativ

- Rovfåglar (t.ex. örn, ormvråk, sparvhök)
- Trädgårdsfåglar (t.ex. rödhake, blåmes, koltrast, skata, kaja)
- Sjöfåglar (t.ex. änder, måsar, svan)
- Harar och vilda kaniner
- Fladdermöss
- Ekorrar
- Igelkottar
- Annat: Specificera djurart _____

7. Patienter

Hur ofta kommer vilda djur till din arbetsplats av följande anledningar?

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet ej
Skador från andra djur/rovdjur	☐	☐	☐	☐	☐
Fallolyckor	☐	☐	☐	☐	☐
Kollisionsolyckor (påkörd av bil, flugit in i fönster)	☐	☐	☐	☐	☐
Skottskador	☐	☐	☐	☐	☐
Föräldralös	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit något olämpligt	☐	☐	☐	☐	☐
Trasslat in sig	☐	☐	☐	☐	☐
Säsong-/miljöorsaker (brist på mat, långvarig kyla, översvämning)	☐	☐	☐	☐	☐
Smittsam sjukdom (parasiter, bakterier eller virus)	☐	☐	☐	☐	☐
Förgiftningar	☐	☐	☐	☐	☐
Brännskador	☐	☐	☐	☐	☐
Misshandel eller vanvård av människa	☐	☐	☐	☐	☐

8. Begränsningar

Vilken/vilka begränsningar tror du finns på din arbetsplats när det gäller att vårda vilda djur? Du kan välja flera alternativ

- Kostnader
- Tid
- Lokaler/utrustning
- Kompetens
- Intresse
- Osäker kring vad som gäller för vilda djur enligt svensk lag
- Vi får inte in några vilda djur
- Vi har inga begränsningar
- Annat: Specificera _____

9. Våra vilda djur

Nedan följer ett antal påståenden om veterinärvård av vilda djur. Vänligen ange i vilken utsträckning du håller med eller inte håller med om följande påståenden.

	Instämmer inte alls	Instämmer inte helt	Ingen åsikt	Instämmer delvis	Instämmer helt	Vet ej
Veterinärkliniker borde ha en roll i de vilda djurens välfärd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det är viktigt att ha grundläggande kunskaper om vilda djurarter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min arbetsplats har kontakt med viltvårdare och kommunicerar med dem regelbundet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Allmänheten förväntar sig att veterinärkliniker ska behandla skadade vilda djur gratis	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det kräver för mycket av min yrkesroll att investera tid och pengar på vilda djur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Min arbetsplats är osäker på vad som ska göras när vilda djur kommer in	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Veterinärkliniker bör dela med sig av erfarenheter av vilda djur till andra inom yrket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avlivning är den vanligaste behandlingen vi ger vilda djur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag önskar att min arbetsplats kunde göra mer för de vilda djuren	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Behandling

Vilka av följande alternativ överensstämmer med vilken behandling ni ger vilda djur som kommer till din arbetsplats? Du kan välja flera alternativ.

- Smärtlindring
- Stabilisering av akut tillstånd
- Stabilisering av frakturer
- Receptbelagd medicin
- Avlivning
- Inget av föregående alternativ
- Om annat: Specificera _____

När avlivning inte är ett alternativ, är din arbetsplats villig att vårda djuren innan förflyttning till viltrehabiliterare?

- Ofta
- Ibland
- Sällan
- Aldrig
- Vet inte

Har ni något protokoll på arbetsplatsen som ska följas när det kommer in ett vilt djur?

Beskriv gärna kortfattat nedan.

11. Våra vilda djur

Nedan följer ett antal påståenden om veterinärvård av vilda djur. Vänligen ange i vilken utsträckning du håller med eller inte håller med om följande påståenden.

	Instämmer inte alls	Instämmer inte helt	Har ingen åsikt	Instämmer delvis	Instämmer helt	Vet ej
Lagstiftningen kring vilda djur är tydlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vi borde vårda och skydda rödlistade arter i Sverige t.ex. igelkott, skogshare, fladdermus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Djurskyddslagen borde inkludera svenska vilda djur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet vilka vilda djur jag får vårda	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jag vet vilken behandling jag får ge vilda djur	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Viltrehabiliterare

Har din arbetsplats kontakt med viltrehabiliterare?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Om nej, varför inte?

13. Tankar

Har det uppkommit några tankar om ämnet under enkätens gång du vill dela med dig av, kan du göra det här:

Tack för din tid och deltagande!

Har ni några frågor eller vill bidra med fler tankar kring ämnet är ni varmt välkomna att kontakta oss via mail: Jessica Sthyr, jeyr@0001@stud.slu.se eller Klara Jankavs, kavs0003@stud.slu.se

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Föreliggande arbete ska publiceras med 12 månaders fördröjning av fulltexten (tillfälligt läsningsembargo). Därefter ger jag/vi härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.